

«Fullstendig og nøyaktig»

Lady Chatterley's Lover i Norge

Daniel Røkholt

LIT4490 – Masteroppgave i litteraturformidling

Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk

Universitetet i Oslo

Høst 2020

Abstract

The story of *Lady Chatterley's Lovers* publication is complex and multi-faceted. The novel had seen three complete drafts written before the author D. H. Lawrence had decided to publish the third and final version, which was banned in the United Kingdom upon publication. Published privately in Florence, Italy, the novel stirred great debate about its depictions of sex and its use of “four letter words”, and the years after Lawrence’s death saw the publication of the other two drafts. With the translations of versions one and three into Norwegian, *Lady Chatterley's Lover* became the subject of several public debates spanning three decades.

This study focuses on the production, transmission and reception of the *Chatterley*-versions in the Norwegian literary scene. The examined versions count both the original iterations of the novel as well as their Norwegian translations, as they pertain to the Norwegian discourse. The aim of this study is to ascertain whether the Norwegian *Chatterley*-discourse was concerned with the complex nature of the novel’s publication history. Secondly, it aims to establish whether its textual “instability” resulting from said history impeded upon the discussion of the novel’s themes or vice versa.

Themes and theories pertaining to book history are central to both the method and the structure of this study, with book historians John Bryant and D. F. McKenzie providing most of the theoretical bedrock of my approach. Gérard Genettes “paratexts” structures my findings in the production and transmission of the Norwegian translations. Physical and digital archives obtained in the National Library make up most of the studied material. Presenting my most relevant findings through transmission study and reception study are this paper’s method.

My findings show that although *Lady Chatterley's Lover*’s textual instability is seldom noted by Norwegian public intellectuals, the novel’s turbulent publication history is partly referenced. Occasionally there will be made a passing reference to the novel’s three versions, but most mentions simply refer to the novel’s reputation as banned in the U.K. and U.S.A. Not until the translation and publication of *Lady Chatterleys elsker (LCL)* in 1952 was a wider floor for debate opened, and even then, the discussion was mainly focused around the novel’s depictions of sex. Still, the novel played an important role in testing the institutional waters that allowed salacious literature to be published and read.

Forord

Etter gjenåpningen av samfunnet sommeren 2020 er jeg på familiehytta på Ringebu, Innlandet. Der tar jeg meg friheten til å «rydde» i «hyttbiblioteket», det vil si å kaste de mange morkne bøkene på hyllene i soverommet. Samlingen består ellers av en blanding nedarvede klassikere, Gyldendals *Den svarte serie* og en god del populærlitteratur fra 50-, 60- og 70-tallet. Blant dem finner jeg flere romaner som prydes med beskrivelser som «en erotisk klassiker». Soyas *Syttten år*, Bo Widerbergs *Erotikon* og Pauline Réages *Historien om O* er blant dem, samt en pocketbok som jeg raskt kjenner igjen: D. H. Lawrences *Lady Chatterleys elsker*. Det er pocketutgaven fra 1963, den samme som jeg har lånt fra Universitetsbiblioteket, og som nå ligger full av sidemarkører på nattbordet. Omslaget viser en abstrahert illustrasjon av et par i omfavelse. En omslagstekst lyder «århundrets kjærlighetsroman». Etter å ha arbeidet med denne oppgaven i månedene før hytteturen, er jeg godt klar over romanens mottagelse som en erotisk klassiker. Derfor er det spesielt passende å finne *Lady Chatterley* blant populærlitteraturen som en og annen slektning har lagt igjen på hytta. Den *ble* virkelig lest som «århundrets kjærlighetsroman» – det har jeg nå også anekdotisk bevis på.

Arbeidet har vært svært givende, og jeg har mange å takke. Først og fremst vil jeg takke veilederen min, Janicke Kaasa, for alltid å ha gitt meg konstruktiv tilbakemelding på selv de mest ubetydelige spørsmål – på Zoom så vel som i egen person.

Jeg vil også takke samboeren min Runa for salig tålmodighet og støtte – og for korrekturlesing, ikke minst.

Sist vil jeg takke litteraturprofessor Marianne Egeland for det kritiske blikket hun har gitt meg underveis i studieprogrammet.

Kapitteloversikt

Introduksjon og problemstilling	4
Tilnærming	5
Tidligere forskning	7
Gjennomgang av <i>Lady Chatterley's Lover</i> i Storbritannia	8
Resepsjon 1928–1950	12
Utgivelsen av <i>Den første Lady Chatterley</i> (1950)	19
Produksjon.....	19
Resepsjon	22
Utgivelsen av <i>Lady Chatterleys elsker</i> (1952)	25
Produksjon.....	25
Resepsjon	38
Lawrence-debatter i Norge.....	38
1952: Anmeldelser	39
1954 og 1957: Folkebibliotekene	42
1957: Myklesaken	45
Konklusjoner	50
<i>LCLs</i> etterliv i Norge: Avsluttende ord	52
Litteratur.....	55
Sekundærlitteratur	55
Primærlitteratur: øvrige	56
Primærlitteratur: arkivmateriale	58
Vedlegg A: Bibliografisk oversikt over utvalgte <i>Chatterley</i> -versjoner og -utgivelser	59
Vedlegg B: Oversikt over «Den store kjærlighet i verdenslitteraturen»	60

Introduksjon og problemstilling

Lady Chatterley's Lover har en kompleks og mye omtalt publiseringshistorie. Romanen om Lady Constance Chatterley og hennes affære med skogvokteren Oliver Mellors ble beslaglagt og forbudt i Storbritannia kort tid etter bokens utgivelse i 1928, og var ikke lovlig å selge før en rettsak endte med seier til forlaget i 1960. Men færre vet at denne boken var én av flere versjoner, de fleste av dem utgitt i både ekspurgerte og opprinnelige former. *Lady Chatterley's Lover* var forfatteren D. H. Lawrence sin tredje versjon, hvor de to forestående, skrevet i 1927, ikke ble utgitt før i 1944 og 1972. Disse utgivelses- og resepsjonshistoriene danner en mangefasettert bakgrunn for ethvert forsøk på å oversette romanen til norsk, og for ethvert forsøk på å forstå valg og grep i oversettelsen.

Hovedmålet med oppgaven er å kunne følge historien til *Lady Chatterley's Lover* i Norge, og undersøke hvorvidt denne historien forholder seg til romanens sensurerte status og innviklede tilblivelseshistorie. Jeg håper å kunne følge og kommentere produksjonen av en norsk oversettelse av *Lady Chatterley's Lover*, slik at jeg illustrerer hvilke motivasjoner forlag og oversettere hadde for å utgi boken, og eventuelt hvilke krefter som hindret utgivelsen og distribusjonen av oversettelsene.

Siden forfatterens død i 1930 ble *Lady Chatterley's Lover* diskutert i Norge ved flere anledninger, men en norsk oversettelse ble lenge holdt tilbake av moralsk-politiske krefter i kulturlandskapet. To oversettelser kom etter hvert: *Den første Lady Chatterley* i 1950 (A. Holbæk Eriksens forlag) og *Lady Chatterleys elsker* i 1952 (J. W. Cappelens forlag). Sistnevnte var en kommersiell og litterær suksess, og figurerte dessuten i to viktige litteraturdebatter på 1950-tallet. Historien til *Lady Chatterley's Lover* i Norge danner her utgangspunktet for en bibliografisk orientert casestudie i hvordan pikant litteratur ble mottatt, omtalt og produsert i perioden 1928–1959.

Ved å studere oversettelsenes utgivelsesprosesser og resepsjon, samt originalens mottagelse i Norge, ønsker jeg å finne svar på hvilke faktorer som påvirket romanens liv i Norge – «romanen» her ment i alle sine versjoner på både engelsk og norsk. Jeg skal undersøke om hvorvidt romanens norske produksjoner, utgivelser og resepsjonshistorier forholdt seg til den britiske utgivelses- og resepsjonshistorien, og om disse elementene er å lokalisere i den norske. Jeg forventer å finne at den norske *Chatterley*-resepsjonen farges av bokens seksuelle innhold og dens sensurerte status i Storbritannia, og at dette blir hovedtema i diskusjoner av boken. Men hvorvidt den britiske publiseringshistorien lar seg importere til norske forhold uten at spørsmålet om usedelighet blir for gjeldende, gjenstår å se.

Tilnærming

Denne oppgaven tar for seg produksjon og resepsjon som deler av en mottagelseshistorie, og undersøker hvorvidt denne mottagelseshistorien erkjenner tekstens ustabilitet. Oppgaven utgjør derfor både en bokhistorisk-bibliografisk oversikt over romanens liv i norske forhold, samt en oppsummering av norsk åndslivs møte med denne «ustabile» teksten.

Med «ustabil tekst» mener jeg en tekst som ikke kan regnes som et konstant og helhetlig verk, men som heller byr på kompliserende forhold om man forsøker å definere den som sådan. John Bryants definisjon på tekster som «flytende» gir grobunn for en støttende forankring og utdypning av tekstlig ustabilitet. I «Readers and Revision» skisserer Bryant opp sin overordnede metafor om at litteratur manifesterer seg som «tekstlig energi» i materielle «versjoner» (2002: 88). Et premiss for hans «fluid-text analysis» er at et litterært verk er grunnleggende ustabil, da det får nye betydninger ved hver revidering, innpakning og til og med lesning. Denne oppgaven lener seg på Bryants definisjon av en *versjon* som en «fysisk» (tekstlig) og selvstendig revisjon (89). Men jeg er ikke enig i Bryants konstatering om at en versjon ikke behøver å være «autorisert» av forfatteren (89), da dette aspektet underminerer forfatterrollen, som ellers står sterkt i bibliografiske studier som denne. For denne oppgaven velger jeg å kun undersøke de versjonene som beror på forfatterens autoritet, det vil si de som stammer fra forfatteren selv eller fra et forlag som utgir forfatterens bøker. I Lawrences tilfelle gjelder det de tre skrevne versjonene av *Lady Chatterley's Lover*, samt alle offisielle utgaver og oversettelser av disse versjonene.

Resepsjonsanalyser utgjør brorparten av sidetallet, da et av oppgavens mål er å definere *Lady Chatterley's Lovers* nedslagsfelt i Norge. Dette gjør jeg med *Chatterley*-utgivelsen (inkludert originalens) avisomtaler og -anmeldelser i perioden 1928–1960, samt et utvalg av omtaler i tidsskrift. Funn fra Nasjonalbibliotekets Cappelen-arkiv utgjør den andre brorparten, hvor arkivmaterialet gir innsyn i romanens behandling av norske utgivere og oversettere. Her inngår forlagets manuslogger, konsulentuttalelser og brev og annen korrespondanse relatert til oversettelsene. I gjennomgangen av utgavenes paratekster vil jeg bruke Gérard Genettes definisjon og inndeling, som jeg introduserer i kapittelet om produksjonsmaterialet til den første *Chatterley*-oversettelsen.

Arbeidet mitt for denne oppgaven har sentrert rundt Nasjonalbibliotekets fysiske og digitale arkiver. Jeg har gått systematisk til verks i konsulteringen av begge arkivformene, hvor et digitalt søk på «Lady Chatterley*» for årene 1925–1960 har gitt studieobjektets ytre rammer. Forskjellige kombinasjoner av søkeord og -fraser har så ført meg frem til materialet

jeg her vil fremlegge. Konsuleringen av brevsamlingen i Nasjonalbibliotekets Cappelen-arkiver gjorde jeg først da jeg hadde en liste navn og hendelser i produksjonshistorien å undersøke, og ba om tilgang til nytt materiale der brevene åpnet nye interessante avenyer. Enda det finnes navn jeg gjerne skulle undersøkt, har jeg tiltro til at min systematiske og grundige metodologi har gitt meg det mest relevante stoffet for oppgaven. Alt materiale er tillatt til bruk i forskningsøyemed, av Nasjonalbiblioteket og av brevsenderens etterkommer.

Gjennomgående for oppgaven har vært et fokus på feltet Robert Darnton beskriver som «the history of books», det vil si «the social and cultural history of communication by print» (2009: 176). Det bokhistoriske feltet dreier seg om litteraturens kretsløp, med de «mellommenn» som utøver praksisene og prosessene som formidler litteratur. Det er nettopp dette feltet – tekstens institusjonelle og sosiale kretsløp – som jeg er ute etter å etablere for *Chatterley*-bøkene. Som et bilde på ressursene som forlaget la ned i utgivelsen er paratekstene viktige for å kommentere bokens uttenkte formål og presentasjon overfor leserne. For å gjøre det, sidestiller jeg resepsjons- og produksjonsmateriale som to sider av én og samme «mottagelseshistorie», romanens «liv» i Norge, og undersøker hvorvidt denne historien forholder seg til den britiske forhistorien. Jeg går ikke tekstkritisk til verks, men sikter heller på å danne et helhetlig bilde av *Lady Chatterley's Lovers* mottagelse i Norge gjennom en bred kontekstualisering av romanens inntog og behandling av den norske litterære institusjon.

Denne innfallsvinkelen baserer seg på D. F. McKenzies definisjon av bibliografi som «the discipline that studies texts as recorded forms, and the processes of their transmission, including production and reception» (McKenzie 2004: 29). En studie i hvordan teksten *Lady Chatterley's Lover* interagerer med den norske litteratursfæren krever en inkludering av produksjons- og resepsjonsmateriale. Anseelsen av resepsjon og produksjon som vesentlig i forståelsen av en teksts nedslagsfelt er en gjenganger i bokhistoriefeltet, og i denne oppgaven utgjør de primærmaterialet.

Jeg har delt funnene mine inn i tre perioder: 1928–1950 (fra *LCLs* utgivelse i Firenze), 1950 – 1951 (utgivelsen av *Den første Lady Chatterley*) og 1952–1959 (utgivelsen av *Lady Chatterleys elsker*). Oppgavens struktur vil reflektere denne inndelingen, med tre hovedkapitler: Først en resepsjonsanalyse av den originale (engelskspråklige) *Lady Chatterley's Lover* i Norge. Deretter tar jeg for meg materialet tilknyttet utgivelsen av *Den første Lady Chatterley* (1950), før jeg gjør det samme for *Lady Chatterleys elsker* (1952). Her vil også produksjonsmateriale spille en avgjørende rolle i diskusjonen. Dette fordi produksjonsmateriale speiler på hvilke grunnlag oversettelsene ble utgitt, og hvilke valg som formet utgivelsene. Derfor er det naturlig at denne undersøkelsen går gjennom materialet i

kronologisk rekkefølge. For å best fremstille de kreftene som lå bak ambisjonen om å utgi *Lady Chatterley's Lover* på norsk, vil kapittelet om utgivelsen av *Lady Chatterleys elsker* hovedsakelig bruke materiale fra Cappelens egne arkiver, tilgjengelig ved Nasjonalbiblioteket.

Et søk på «*Lady Chatterley's Lover*» vil gi mange treff i både Nasjonalbibliotekets digitale arkiver og Ateksts databaser, og avgrensninger er følgelig nødvendige for å begrense meg til en håndterlig mengde materiale. Jeg har valgt å avgrense mengden avisomtaler ved å luke bort mindre betydningsfulle aviser som lokalaviser og aviser med begrenset opplag. Dette luker ut mange tilfeller av stoffutveksling og småsaker, og lar meg prioritere omtalene med desidert størst leserskare og politisk utslagskraft. Avgrensningen medfører at jeg også overser mange potensielt spennende funn for en større oppgave, for eksempel de mange lokaldebattene om Bibliotektilsynets råd om å ikke kjøpe inn *Lady Chatterleys elsker*.

Tidligere forskning

Sett fra et litteraturvitenskapelig standpunkt er *Lady Chatterley's Lover* en godt dokumentert roman, på både norsk og engelsk. Men forskningsarbeidet med en bokhistorisk tilnærming er spedere, og fokuserer (med noen unntak) på rettssaken og dens ringvirkninger. Tekstkritiske studier i forskjellene mellom de tre romanversjonene er det mange av. En bokhistorisk tilnærming til akkurat *LCL* i Norge, med vektlegging av produksjons- så vel som resepsjonshistorien, er ikke å finne, og produksjonshistorien til de norske *Chatterley*-oversettelsene er et utforsket tema.

Ei heller er det gjort noen oversikt over *LCLs* mottagelse og etterliv i Norge, slik som i denne oppgaven. Norge har en Lawrence-viter i professor og oversetter Peter Fjågesund, som med sitt bidrag til antologien *The Reception of D. H. Lawrence in Europe* (2007) skisserer forfatterens resepsjonshistorie i Norge. Fjågesund gir her en god oversikt over hvordan den norske oppfattelsen av Lawrences forfatterskap og politiske program har endret seg fra Lawrences samtid til i dag. Denne oppgavens nærblick på *Lady Chatterley's Lovers* norske nedslagsfelt vil utdype helhetsinntrykket Fjågesund gir med sitt fugleperspektiv i artikler og forord, da det vil gi et mer detaljert kapittel om Lawrences mest leste roman.

Tilblivelsen av *LCL* er godt dekket og undersøkt i Michael Squires sin *The Creation of Lady Chatterley's Lover* (1983), og med sitt nøysomme kildearbeid gir forfatteren også en solid gjennomgang av romanens publiseringshistorie i perioden 1928–1932. Jay. A. Gertzmans «The Piracies of 'Lady Chatterley's Lover': 1928–1950» (1987) gir en grundig bibliografisk oversikt av *LCLs* første originalspråklige utgivelser, versjoner og varianter. Den

tilsvarende norske historikken er selvsagt ikke til å sammenligne i omfang, men en bibliografisk studie i de norske *Chatterley*-bøkene er likevel ikke gjort, så vidt jeg vet.

Forholdet mellom *Lady Chatterley's Lover* og norsk moralpolitikk på 1950-tallet er dokumentert gjennom romanens forbindelser til Myklesaken. I boken *Da Norge mistet dyden* (2011) skisserer Jan-Erik Ebbestad Hansen grovt forbindelsene Lawrence har til Agnar Mykle, mens Hans Fredrik Dahl redegjør for sensurens posisjon i Norge før og etter rettssakene i *Hvor fritt et land?* (2000).

Gjennomgang av *Lady Chatterley's Lover* i Storbritannia

Lady Chatterley's Lover er en roman hvis historie er forfulgt av ekspurgering og sensur. I det følgende vil jeg gi en gjennomgang av romanens tilblivelsesprosess, publiseringshistorie og mottagelse, ettersom dette viser hvordan D. H. Lawrences desidert mest leste verk kan regnes som en ustabil tekst. Når romanen senere importeres til norske forhold, blir denne ustabiliteten videreført i produksjonen og resepsjonen av de norske utgavene. En demonstrasjon av *LCLs* ustabilitet vil her gi en bakgrunn for hvilke premisser som fordret den norske produksjonen og resepsjonen.

I første omgang lå ekspurgering sentralt i forfatterens egen skriveprosess. Romanen mange kjenner som *LCL* var den siste av tre versjoner, alle skrevet mellom 1925 og 1928 i en villa utenfor Firenze. Lawrence hadde satt seg for mål «to make the sex relation valid and precious, instead of shameful», og denne nye romanen var «the furthest I've gone», skrev han i et brev til en venninne (Squires 1983: 4). Den endelige romanversjonen hadde flere eksplisitte sexscener, i tillegg til utallige såkalt «obskøne» ord.¹

Det viste seg å være et slitsomt prosjekt. Lawrence var plaget av tanken på hvordan konservative lesere i Storbritannia ville reagere på det dristige romanprosjektet. «It's so improper, according to the poor conventional fools, that it'll never be printed», skrev han om versjon 1. Men Lawrence var ikke åpen for å luke ut de eksplisitte scenene: «And I will *not* cut it» (Squires 1983: 5). Han skrev heller romanen på ny – to ganger – før han anså den som ferdig.

De tre romanversjonene har mange vesentlige forskjeller i handling, litterære personers karaktertrekk og bakenforliggende tema. Disse forskjellene er godt dokumentert av Lawrence-biograf Michael Squires (1983), og det er ikke et mål å diskutere de her. Det er

¹ Den amerikanske advokaten Charles Rembar, som i 1959 forsvarte *LCL* i en amerikansk rettssak, oppsummerte romanens støtende innhold på følgende vis: «*Lady Chatterley's Lover* presented the forbidden acts in forbidden detail, and described them in forbidden language» (Rembar 1969: 17).

likevel et sentralt poeng for denne oppgaven at om man sidestiller de tre publiserte romanversjonene ser man en gradvis økning i såkalt vulgært språk og eksplisitte sexscener, og i versjon 3 gjør Lawrence sex og seksualitet til et hovedtema på bekostning av blant annet en mer åpenbar politisk samfunnskommentar (Squires 1983: 176).

Som del av Lawrences litterære program og for at romanen skulle ha den tilsiktede effekten å gjøre sex-relasjonen «valid and precious» tok Lawrence i versjon 3 hyppig i bruk såkalte «firebokstaversord» (vulgære ord som for eksempel «fuck», «cunt», «piss», «cock» og «balls»), i tillegg til å gjøre sexscenene mer eksplisitte. For myndighetene i Storbritannia ville *LCL* derfor utgjøre et brudd på Obscene Publications Act anno 1857 – landets regjerende lovverk for inndragelse av obscønt materiale. Scotland Yard ville derfor ha myndighet til å beslaglegge enhver utgave av *LCL* som ikke var tilstrekkelig ekspurgert.

Lawrences tviholdt på sitt litterære prosjekt, men ekspurgering ble likevel en nødvendig del av skrivearbeidet. Da tiden var inne for å sende manuskriptet til mulige utgivere, hadde Lawrence klargjort en egen versjon for utgiverne i London og New York.² Lawrence justerte teksten ved å bruke eufemismer i stedet for de vulgære ordene, samt reviderte hele passasjer der scenene var på sitt mest eksplisitte (Squires 1983: 9). Altså var den først forsøkt publiserte romanversjonen i Storbritannia og USA allerede ekspurgert av forfatteren før den i det hele tatt ble lest og etter hvert inndratt av myndighetene.³

De første omtalene av boken i Storbritannia viste svært forskjellige oppfatninger av prosjektet, og tilbakemeldingene var både ytterst positive og negative. Enkelte anså romanen som skitten, frastøtende, ond og pornografisk, og oppfordret myndighetene til å forby boken (Squires 1983: 193). Scotland Yard stanset en rekke av forsendelsene så tidlig som i desember 1928, og innen året etter var omme var romanen gjort forbudt i hjemlandet.

Anmelderne og myndighetene sluttet seg om de eksplisitte skildringene av sex og kjønnsorganer som grunn til å forby romanen. Romanen var spesielt støtende nettopp fordi de såkalt obscøne ordene ble brukt bokstavelig, og i tillegg av romanens hovedpersoner. Man skal heller ikke undervurdere effekten av at det «forbudte språket» ble tatt i bruk av en figur fra overklassen; Lady Constance Chatterley, romanens medium for en gradvis frigjort seksualitet og virilitet, er en opprørsfigur som viser Lawrences forakt for den engelske overklassens stive og intellektualiserende væremåter. Hun blir av skogvokteren Mellors lært

² Dette i form av en «ekspurgert karbonkopi» av den maskinskrevne originalen (Squires 1983: 9). Manuskriptet ble maskinskrevet av tre forskjellige personer, som alle følte seg på ulike måter indignert av manuset. Lawrence fant flere feil og endringer i teksten sin ved korrekturlesning, og det er derfor ikke utenkelig at det utgitte manuset avviker fra Lawrences originale manuskript – nok et eksempel på hvorfor *LCL* utgjør en ustabil tekst.

³ I vedlegg A, som gir en bibliografisk oversikt over utvalgte *Chatterley*-versjoner og -utgivelser, er 1928-originalen ført inn som to utgivelser for å gjenspeile denne forskjellen.

dette forbudte språket, i en sakte omskolering i væremåte og verdigrunnlag, og for den britiske overklassen hadde derfor ordene en besudlende effekt.

Selv den nøysomt ekspurgerte versjonen var i strid med loven, og Lawrence fikk fortsatt ingen opphavsrett. Dette førte til at flere piratforlag begynte å spekulere i fotolitografiske kopier av Firenze-manuskriptet, og innen kort tid var markedet flust av piratutgaver – ekspurgerte versjoner med omslag og bokutstyr ment å speile Lawrences «private» utgave fra juli 1928.⁴ Lawrence forsøkte derfor å utgi romanen i Paris, med et opplag stort nok til å imøtegå piratforlagene. Som forord til den såkalte «Paris Popular Edition» i 1929 skrev Lawrence essayet som senere ble kjent som «A Propos of ‘Lady Chatterley’s Lover’», hvor han blant annet forsvarer bokens bruk av tabuord som en nødvendig del av hans litterære program. Til tross for dette forsvaret møtte denne utgaven like sterk motstand fra myndighetene i hjemlandet som tidligere publiseringsforsøk, og piratutgavene florerte ytterligere.

Lawrence døde av tuberkulose i 1930, kort tid etter å ha sendt manuskriptene av versjon 1 og 2 til sin kone Frieda i Sveits. Hun hadde bedt ham gjentatte ganger overveie å utgi en av de tidligere versjonene som en måte på å omgå sensuren, og Lawrence hadde til slutt gitt etter.

Ikke før i 1932 ga Frieda Lawrence tillatelse til å utgi en ekspurgert utgave av *LCL* i London, hvor de eksplisitte scenene var skåret bort og de såkalte «firebokstaversordene» var endret til mindre støtende alternativer. Disse utgavene solgte til sammen 5000 eksemplarer, og fikk gode omtaler i pressen (Squires 1983: 200). Forlagshuset William Heinemann kjøpte rettighetene senere samme år, og boken kom i atten opplag frem til 1942 (Lawrence 1947: 8). Først i 1944 utkom *The First Lady Chatterley* på Viking Press i New York, basert på versjon 1 av «Lady Chatterley’s Lover». Etter en kort rettssak ble boken stående som den eneste uavkortede romanversjonen i lovlig salg. I Storbritannia ble ikke boken utgitt før 1972, da den sammen med Lawrences andre romanversjon, kalt *John Thomas and Lady Jane* av forlaget (Gant 1972: vi), utkom mer som et akademisk interessepunkt enn en potensiell salgssuksess.

I 1959 ble Obscene Publications Act revidert slik at myndighetene måtte betrakte verket som helhet for å kunne vurdere det obscønt. Obskøne momenter eller deler av en bok kunne dermed veies opp for med bokens andre egenskaper. Forlagshuset Penguin Books valgte å teste lovendringen ved å utgi *LCL* i en prisgunstig pocketutgave, og etter rettssaken *Regina v. Penguin Books* ble forbudet mot *LCL* i alle sine versjoner opphevet i Storbritannia.

⁴ I følge Gertzman (1987: 268) kan *LCL* være det 20. århundres mest piraterede engelske roman.

Rettsaken var tett fulgt i aviser og radio verden over, og har på mange måter farget romanen for lesere siden. Dommen i favør Penguin Books representerte et vendepunkt for håndhevingen av sensur i Storbritannia, og bidro til en bevisstgjøring av ytringsfrihetens fremgang og forfatteres rett til å utforske ethvert tema og menneskelig erfaring. Penguin kunne nå åpenlyst selge *LCL* i uavkortet form, etter romanens lange og kronglete kamp mot sensuren. Romanen solgte tre millioner eksemplarer i løpet av de tre månedene etter rettsaken (Landerson 2007: 155) – et berømt eksempel på hvordan et forbud kan gjøre det forbudte mer ettertraktet.

LCL er altså en roman som på mange måter kan regnes som en ustabil tekst. Siden tilblivelsen var den tett forbundet ekspurgering og sensur, da de flere versjonene viser forandringer i handling og uttrykk, til dels som følge av Lawrences politiske program og forfatterens antagelser av hva lesere vil reagere på. Ved hvert forsøk på å utgi boken ble det skapt nye versjoner (lovlige og ulovlige) i varierende grad av ekspurgering, og ved senere utgaver av tidligere versjoner ble romanens posisjon som ustabil tekst stadig forsterket og nyansert. Romanens status som forbudt i Storbritannia og USA kaster en sensasjonalistisk skygge over en ellers mangefasettert forhistorie.

En undersøkelse av hvordan denne innfløyte forhistorien ble behandlet av norske anmeldere og samfunnsdebattanter i perioden 1928–1950 kan fortelle oss mye om romanens posisjon i Norge, og om hvordan den har endret seg i tiden frem til utgivelse på norsk. Videre kan *Chatterley*-tilfellet fortelle oss noe om hvordan den norske litterære institusjon på denne tiden forholdt seg til tekstlig ustabilitet. Herfra vil jeg ta som materiale *LCL*s norske produksjons- og resepsjons-historie, og jeg begynner med romanens resepsjon i Norge fra det opprinnelige utgivelsesåret 1928.

Resepsjon 1928–1950

I det følgende vil jeg gjennomgå og diskutere de første omtalene av *Lady Chatterley's Lover* i Norge. Jeg vil undersøke i hvilken grad omtalene forholder seg til tekstens ustabilitet i tiden etter utgivelsen i 1928 og frem til den første norske oversettelsen produseres i 1950. Som vist over er *LCL* en dypt ustabil tekst, men ikke alle sider av den komplekse utgivelseshistorien ble med over til norske forhold. Tar resepsjonen høyde for forskjeller mellom romanversjonene? Hvorvidt norske kritikere viser en visshet enten om bokas andre versjoner, forfatterens ekspurgering eller de ulovlige og «autoriserte» utgavene, vil fortelle oss noe om denne informasjonens tilgjengelighet og antatte viktighet for norsk kulturliv. En resepsjonsanalyse av *LCLs* mottagelse i Norge vil uansett kunne si mye om forholdene som lå til grunn for romanens senere oversettelser og utgivelser på norsk.

LCL blir nevnt for første gang i norsk kontekst i Morgenposten 30. desember 1929:

En bokhandler i Cambridge er blitt idømt en måneds fengsel og en bot på 100 pund sterling fordi han har solgt en forbudt bok av den engelske forfatter D. H. Lawrence. Bokens tittel er «Lady Chatterley's lover». Det er en utpenslet kjærlighetshistorie som først blev trykt i 1928 i Florens og senere distribuert i London, hvor den øieblikkelig blev forbudt. Myndighetene mente at alle eksemplarer var konfiskert, men hos bokhandleren i Cambridge hadde der allikevel skjult seg et. (Morgenposten 1929: 1).

Notisen ble reproduert blant annet i Dagbladet neste dag, samt i flere lokalaviser.

Beskrivelsen av *LCL* som en «utpenslet kjærlighetshistorie» kan leses som en eufemisme for erotisk litteratur – i hvert fall om man inkluderer straffedommen i vurderingen. Notisen i Dagbladet var et innlegg på en side dedikert hendelser «Fra den store verden» (Dagbladet 1929: 4), noe som understreker omtalen av saken som en kuriositet fra en avsides kultur. Den kortfattede oppsummeringen av romanens utgivelsesprosess og møte med sensur er likevel verdt å merke som en bevisstgjøring av romanens ustabile opphav, dog var oppsummeringen neppe ment som noe annet enn et forklarende stykke tilleggsinformasjon.

LCL opptrer i flere lignende notiser, hvor romanen ikke blir utforsket i innhold eller historie, men opptrer som gjenstand i den britiske sensurdebatten. I artikkelen «In Hamsun's Shadow: The Reception of D. H. Lawrence in Norway» skriver Peter Fjågesund at det ikke er mulig å finne noen tydelig omtale av noen Lawrence-verk i norske publikasjoner frem til 1929, og at *Chatterley*-debatten ikke etterlot seg noe betydelig inntrykk på norsk åndsliv (2007: 245). Min egen undersøkelse underbygger Fjågesunds påstand, da disse spredte og overfladiske omtalene er det eneste materialet fra denne tiden som lar seg lokalisere. Disse

omtalen tegner et bilde av *LCL* som én av mange «berymkede» bøker fra samtidens Storbritannia. Feilaktig informasjon er en gjenganger, og det er ingen av notisene som beskriver boken som noe annet enn sensurert eller forbudt.

Ikke før Lawrences forfatterskap ble diskutert i Storbritannia begynte norske kritikere å skrive om bøkene hans. Fjågesund betegner norsk åndsliv i perioden frem til 1930 som mellom to poler: På den ene siden hadde man en mektig og kulturelt radikal tradisjon, på den andre en tilsvarende mektig pietistisk og puritansk (2007: 246). Som denne oppgaven vil vise, går disse to tradisjonene igjen i *LCL*s norske historie, som motstående krefter i ulike former.

Det første eksempelet på en inngående utforskning av *LCL* i norsk litteraturkritikk kommer i 1931, da lyriker Gunnar Reiss-Andersen skriver om romanen i *Samtiden*. Essayet «I fugl fønix' tegn» gir en introduksjon til Lawrence og til *LCL*, og Reiss-Andersen går så langt i sin lovprising av boken som å sitere romanens første fire-fem avsnitt, gjengitt i egen oversettelse (1931: 385–386). Reiss-Andersens essay utgjør dermed den første norske oversettelsen av deler av *LCL*, samt av Lawrence for øvrig.

I essayet skriver Reiss-Andersen at boken er den første Lawrence-boka som har kommet han i hende, og han beskriver utgaven sin som å ha en fugl fønix på omslaget, et forord og en pris på «60 frs.». Han informerer leseren at dette skyldes at boken utkom i Paris, som følge av dens status som forbudt i Storbritannia og USA (1931: 384–385). Dette indikerer at Reiss-Andersen har et eksemplar av Paris-utgaven fra 1929, med «A Propos» som forord, med mindre det er snakk om en piratutgave. Etter en enkel sammenligning med Lawrences Firenze-utgave er det uansett klart at Reiss-Andersen oversatte fra originalen – i alle fall er det ikke fra en utgave like ekspurgert som de autoriserte fra 1932 viste seg å være.

Reiss-Andersen skriver følsomt og nærmest kåserisk ut ifra et utvalg temaer han finner i *LCL*, og setter med det de første norske ord på bokens tematikk. Han skriver om den britiske sensuren, og konstaterer at *LCL* «det er en bok om kjønnene og kjønnet i videste forstand, og det er en bok om det døde kontra det levende i menneskelivet» (1931: 391). Han peker også på et hovedtema i en oppfordring til primitivisme og uhemmet humanisme overfor en stadig industrialisert verden, og skriver at boken dermed «står midt i tiden» (391).

Reiss-Andersen skriver om Lawrences bruk av firebokstaversord at de «vil få både dydsdragonene og de lidderligste brødre til å steile, hver av sin grunn» (390). Han skildrer dermed en dikotomi i oppfattelsen av ordbruken, og at det derfor er rom for lesere (som ham selv) å heve seg over moraldebatten. Avslutningsvis skriver han at *LCL* kan by på «vanskeligheter» for lesere som har lyst til å bryne seg på Lawrence, og peker ut blant annet novellesamlingen *St. Mawr* og romanen *Sons and Lovers* som mer tilgjengelig men

representativ lesning (1931: 392). Disse skulle snart vise seg å bli de første oversettelsene av Lawrence til norsk.

7. september 1932 står det avertert i Aftenposten: «Utkommet: Dr. H. Lawrence: Lady Chatterleys elsker ... I alle boklader. PETER AAS & CO., OSLO» (Aftenposten 1932: 7). Jeg har ikke funnet en utgave fra dette forlaget i alle mine søk i bibliotek og databaser. Heller ikke finner jeg noe informasjon om forlaget – om det i det hele tatt er et forlag, og ikke en kortvarig bokhandel. Med tidslinjen for utgivelse av de ulike *LCL*-versjonene friskt i minne, vil jeg anta at den annonserte utgaven er en importert utgave, ekspurgert («Authorised British Edition» fra inneværende år eller den danske oversettelsen fra 1931) eller piratkopiert. Alternativt kan det være en av de nevnte utgavene oversatt til norsk, men det anser jeg for usannsynlig, ettersom en oversettelse gjerne setter flere spor etter seg enn en enslig annonse. Uansett kan vi med denne annonsen i en større avis forvente en økning i bokens popularitet i Norge. Senere omtaler, som jeg skal gjennomgå under, støtter dette.

I perioden 1931–1936 utkom det et knippe bøker om Lawrence i Storbritannia, og hver og en ga Lawrence presse i norske aviser. Flere skribenter omtalte *LCL* i sine vurderinger av de øvrige verkene. Dette gjelder især John Middleton Murrys Lawrence-biografi *Son of Woman* (1931), Catherine Carswells biografi *The Savage Pilgrimage* (1932), Aldous Huxleys redigerte brevsamling *The Letters of D. H. Lawrence* (1932), og Frieda Lawrences biografi *Not I but the Wind* (1934). Felles for disse omtalene er beskrivelser av *LCL* som en ufortjent beryktet bok, eller et underkjent stykke litteratur. De fleste omtaler forholder seg kun til romanens rennømmé som beryktet og skandaløs, uten å gå nærmere inn på romanens tilblivelseshistorie eller medfølgende ustabilitet. Dette er antageligvis fordi *LCL* ikke er et hovedtema for omtalene, da de fokuserer på utgivelsene som skildrer Lawrences liv og virke generelt. Omtalene baserer seg følgelig på inntrykk av Lawrences biografi og forfatterskap, og for enkelte blir Lawrence selv gjenstand for litteraturkritikken.

Et mer nyansert stykke kritikk er litteraturhistoriker A. H. [Andreas Hofgaard] Winsnes sin anmeldelse av *Son of Woman* og «A Propos of ‘Lady Chatterley’s Lover’» i *Aftenposten* i mai 1932. Artikkelen innrammes på avissiden som et «Utsyn over verdenslitteraturen», og sikter på å introdusere Lawrence-bøkene som bidrag til verdenslitteraturen. Samtidig kan den leses som et innlegg i en mer akutt sensurdebatt, da Winsnes avfeier anklagene om romanens obscenitet. Winsnes skriver at det er en urett mot Lawrence å lese boken pornografisk, ettersom forfatteren «har overhodet ingenting med smusslitteratur å gjøre», og fra begynnelsen var «innhyllet i en tåke av misforståelser» om verkene hans (Winsnes 1932: 2).

Artikkelen er den første som direkte kobler Lawrence og Freud, da Winsnes beskriver biografen Middleton Murray som «psykoanalytisk kyndig» i karakteriseringen av Lawrence (1932: 3). Dette tyder på at Lawrences status i Norge var knyttet til freudianismens inntog tidlig på 1930-tallet, slik Fjågesund skriver i «In Hamsun's Shadow» (1997: 247–8). I 1934 står Lawrence beskrevet i *Arbeidernes leksikon* som «sterkt påvirket av Freuds ideer» (Friis 1934: 1003), og forbindelsen er stadig styrket gjennom 1930-årene.

Bidragene til Reiss-Andersen og Winsnes kan også leses som innlegg i en pågående debatt om hvorvidt Lawrence bør inngå i den norske litterære kanon. Begge artiklene gir nyanserte men svært positive oppsummeringer av *LCL* og Lawrences virke, og sikter på å virke overbevisende for en antatt motvillig leser. Fjågesund hevder at Reiss-Andersens artikkel kan være delvis rettet mot forfatter og serieredaktør Sigurd Hoel, som med vilje utelot Lawrences fra *Den gule serie*, Hoels serie med oversatt samtidslitteratur. Fjågesund argumenterer for at utelatelsen var politisk motivert, da Hoel anså Lawrence som representant for en høyreorientert litteraturbevegelse (Fjågesund 2007: 248). Med (fraværet av) omtaler av *LCL* i mente – en av litteraturverdens mest omtalte romaner på dette tidspunktet – kan det tenkes at romanens mangel på popularitet i landet skyldtes en overlagt utestengelse, gjort av Hoel og et knippe andre personer med kulturell kapital. For denne oppgaven er det derimot viktig å undersøke det materialet om *LCL* som faktisk finnes, og la utforskningen av Lawrence utestengelse være tema for en annen oppgave.

I perioden 1934–1937 bygges Lawrence opp som anerkjent forfatter og legitimt studieobjekt.⁵ Enkelte essays, deriblant oversetter og kritiker Niels Christian Brøggers «Pornografi og kjønnsморal» tar Lawrence i forsvar mot det regjerende pietistiske litteratursynet, og gjør politiske lesninger av *LCLs* fremstilling av kjønn og sex. *LCL* burde leses «i sin opprinnelige skikkelse», skriver Brøgger, «som en stor, god og verdifull bok» (Brøgger 1934: 71). Og med det spiller han på grunntonen i mottagelsen av *LCE* på denne tiden: som en seksuelt dristig (erotisk), men *stor* bok.

I 1935 og 1936 utgis de første oversettelsene av Lawrence til norsk. *Sønner og elskere*, oversatt av Johan Borgen (1935), *Den falne Pan*, oversatt av C. V. Holst (1935) og *Mannen som elsker øer*, oversatt av Helge Krog (1936) blir alle utgitt på Aschehoug forlag i et forsøk på å introdusere forfatteren blant norske lesere. Som jeg vil komme tilbake til, var *Sønner og elskere* utstyrt med et langt og rosende forord av Sigrid Undset som i sin helhet ble nedtegnet

⁵ I 1937 forekommer den første norske akademiske artikkel om Lawrence: «D. H. Lawrence fra Nottinghamshire: en studie i dikterens opprinnelse» av Fredrik Wulfsberg.

i Cappelen arkiver og sitert i de mange annonsene for *Lady Chatterleys elsker*. Særlig var det Undsets vurdering av romanens fremstilling av kjønn og sex som ble dominerende.

To anmeldelser av *Sønner og elskere* i mye leste aviser omtaler *LCL* enkelt; som et nedvurdert, men *stort* stykke litteratur. Forfatter og kritiker Hans Heiberg introduserer i sin anmeldelse i Arbeiderbladet forfatteren ved å gjøre ham til offer for en regjerende transsynt seksualmoral. Han skriver at «intet våkent menneske er i tvil om at [*LCL*] er en tvers igjennom *moralsk* bok» (Heiberg 1935), men at det likevel vil gå «en menneskealder» før en oversettelse kan utgis på et norsk forlag.⁶ Heibergs karakterisering av Lawrence og *LCL* som forutfor sin tid – i alle fall i norsk kulturs forstand – plasserer både forfatter og kritiker på side med den «gode, men underkjente» litteraturen. En annen anmelder, denne i Dagbladet, stiller seg lunkent overfor *Sønner og elskere* fordi man i den ikke finner Lawrences «brennende tilbedelse fra kjønnets mysterier, som især er kjent fra [*LCL*]» (E.S. 1935: 5).

Johan Borgen åpner sin anmeldelse av *Den falne Pan* (på engelsk *St. Mawr*) på følgende vis:

Nesten litt for ivrig har D. H. Lawrence's forlag verden over gjendrevet påstanden om at han er en seksualdikter og bare det. Vi kan være enig om at hans hovedverk neppe er «Lady Chatterley's Lover», men det er seksualproblemene som er det centrale i hans diktning likevel. Det kommer man ikke bort fra. Derimot er det sikkert galt å trekke et blankt program ut av hans bøker og la bøkene selv – en rik verden – ligge igjen som et tomt hylster. (Borgen 1935: 5)

Borgen, som selv oversatte *Sønner og elskere*, gjør her et stort nummer av Lawrences antatte redusering til «bare» en seksualdikter, og åpner for at bøkene hans leses på andre måter. Dette er en ukarakteristisk reflektert (for samtiden) posisjon å ta overfor Lawrence, men hverken Borgen eller noen andre anmeldelser av de tre Lawrence-utgivelsene refererer til *LCLs* ustabile natur. *LCL* blir nærmest utelukkende (annet enn i deler av Undsets forord) karakterisert gjennom behandlingen av «kjønnets mysterier» – en karakterisering som gjør enhver refleksjon over den tekstlige ustabiliteten vanskelig å vie plass til. Diskusjonen dreier seg i stedet om hvorvidt Lawrence bør karakteriseres som mer enn en seksualdikter, og om *LCL* er egnet for lesning og utgivelse i norske forhold.

I årene 1936–1950 ser en nedgang i interesse for Lawrence og bøkene hans, og fremstillinger av *LCL* lar seg kun lokalisere i småsaker av liten betydning. Som Fjågesund skriver i «In Hamsun's Shadow» skyldes dette norsk kulturlivs distansering fra forfattere assosiert med proto-fascistiske idealer i tiden under og etter okkupasjonen. Sigurd Hoels

⁶ 15 år senere skulle Heiberg selv bli kontaktet av forlaget Cappelen om en oversettelse av *LCL* – et forhold denne oppgaven vier betydelig plass til å utforske.

politiske avvisning av Lawrence, samt Hamsuns landssvik, førte altså til at det ikke ble utgitt ytterligere publiseringer om eller av Lawrence i Norge frem til 1950. Notiser om utgivelsen av *The First Lady Chatterley* i USA og den medfølgende rettssaken i Paris dukker opp i årene etter 1944, og *LCL* betegnes hyppig som «beryktet» bok. I 1949 kommer Lawrence med i Aschehougs konversasjonsleksikon, hvor *LCL* omtales som «den mest ytterliggående av alle hans bøker», med hensyn til «hans direkte språkbruk på områder som før hadde vært tabu i litteraturen» (Aalheim 1949: 63). *LCL* har altså blitt ikke én av flere bøker om seksualitet og primitivisme, men blir i fraværet av en større interesse for forfatteren ansett som hans hovedverk og mest berømte roman.

I januar 1950 utkommer en ny – uavkortet – dansk oversettelse av *LCL*, av forfatteren Michael Tejn på Steen Hasselbalch forlag, og først ved denne utgivelsen begynner norsk åndsliv igjen å røre ved Lawrence. Den danske oversettelsen averteres og omtales i norske aviser. En omtale viser til romanens forrige danske form (en sterkt beskåret utgave fra 1932) som en «lummer bok» og en «synd», full av «frekke beskjæringer», og fryder seg over at *LCL* nå er ute i en god og uavkortet oversettelse (Ph. H. 1950: 5)⁷. Olav Simonnæs, kulturredaktør i Bergens Arbeiderblad, skrev følgende i sin introduksjon av romanen i en lengre artikkel:

Fakta er i alle fall at han ikke kunne oppdrive noen forlegger til den i England, og derfor måtte trykke den i Italia, at den så ble forbudt både i England og Amerika, og at det på kontinentet ble utgitt flere piratutgaver som spekulerte i sensasjonen omkring den og satte forfatteren grå hår i hodet. (Simonnæs 1950: 2)

Med dette viser Simonnæs en bevissthet rundt romanens publiseringshistorie og tekstlige ustabilitet. Han unnlater å stille spørsmål ved *LCLs* stabilitet som tekstlig produkt (som han selv og oversetteren Tejn har måttet forholde seg til i arbeidene sine), men forholder seg riktignok til sensuren som en utløsende faktor for flere nye (uautoriserte) utgaver. En leser av Bergens Arbeiderblad vil i dette tilfellet ha en bredere forståelse for romanens ustabilitet enn en som kun får med seg et og annet poeng om bokens ry og seksuelle innhold – selv om et nikk til Lawrences tre versjoner uteblir i Simonnæs sin tekst.

Simonnæs går så videre ved å diskutere romanens seksuelle innhold, og tar romanen i forsvar mot en forventet konservativ reaksjon på boken. «Jeg våger å påstå at Lady Chatterleys elsker er akkurat det motsatte av pornografi», skriver han, og drøfter i artikkelen hvorvidt Connie fullbyrder sitt ønske om personlig (seksuell) frigjøring (Simonnæs 1950: 2). Simonnæs' vurdering av boken er generelt lunken. Når Leo Strøms oversettelse av *LCL*, *Lady*

⁷ Anmelderen slutter seg riktignok til koret Lawrence-lesere som mener at *LCL* ikke er forfatterens beste bok.

Chatterleys elsker, skulle averteres av forlaget Cappelen i 1952, valgte forlaget å kun sitere de få (positive) utsagnene som Simonnæs hadde om bokens seksuelle innhold.⁸

Generelt for perioden 1928–1950 ser vi et fravær av diskusjoner omkring *Chatterley*-romanens tilblivelse og ustabilitet. Hvilken versjon eller oversettelse av romanen avsenderen av en omtale har lest oppgis svært sjelden, og når det engang oppgis er det ikke sikkert å si hvilken utgave det dreier seg om. I stedet karakteriseres romanen som «beryktet», «berømt» og «sensasjonell» eller tilsvarende, mye på grunn av bokens status som forbudt i Storbritannia og USA.

Vi ser også at *LCL*-omtalene gjenspeiler norsk kulturlivs interesse for Lawrence, da omtalenes hyppighet minker kraftig under krigen og i etterkrigsårene. Fraværet av Lawrence-utgivelser i årene etter 1936 bidrar også til å tegne et bilde av *LCLs* manglende grobunn for mer inngående diskusjoner. Først ved utgivelsen av Tejns oversettelse ble det klart for norske forlag at en uavkortet oversettelse av nettopp *Lady Chatterley's Lover* (Lawrences versjon 3) var mulig å utgi også i Norge.⁹ Tejns oversettelse høstet flere lovord i danske og norske medier, og en særlig rosende (men også problematiserende) anmeldelse i avisa *Information* den 2. februar 1950 ga Cappelen grunn til å vurdere en egen utgivelse.

Likevel var det et lite forlag basert i Trondheim som skulle utgi den første offisielle oversettelsen av en *Chatterley*-roman til norsk. A. Holbæk Eriksens *Den første Lady Chatterley* utkom våren 1950, noen få måneder etter Tejns oversettelse. Jeg vil nå vie et kapittel til denne utgivelsen og dens resepsjon.

⁸ Et mye brukt innsalg lyder: «Det er beskrivelsen av disse intime scener, stadig stigende i styrke og lidenskap, blind hengivelse og fryktløshet som har vakt forargelse i visse kretser. Etter min alvorlige overbevisning er de fylt av poetisk flukt og skjønnhet.» Olav Simonnæs i *Bergens Arbeiderblad* (VG 1952: 5). Men sitatet er ikke å finne i Simonnæs' artikkel, ei heller finner jeg den i mine søk i avisens ellers.

⁹ I Sverige ble *LCL* først oversatt av Elsa af Trolle i 1941, men oversettelsen ble raskt utdatert, og Trolle ble spurt om å forlenge og revidere utgaven. Ingmar Forsströms oversettelse fra 1961 baserer seg på den engelske Penguin-utgaven fra 1960, og er den regjerende svenskspråklige versjonen i dag (Odenbring 2007: 234).

Utgivelsen av *Den første Lady Chatterley* (1950)

Noen måneder etter Tejns oversettelse utkom i Danmark kom det ut en norsk oversettelse av *The First Lady Chatterley* – Lawrences første og mindre eksplisitte versjon av romanen, utgitt i USA av Frieda Lawrence i 1944. I dette kapittelet vil jeg undersøke hvilke faktorer fra forlagets side som fordret utgivelsen, samt hvilke innsalg som var gjeldende for mottagelsen av boken. Deretter vil jeg utføre en kort resepsjonsanalyse av omtalen utgivelsen høstet. Denne fremgangsmåten og strukturen vil også senere gjelde for undersøkelsen av utgivelsen *Lady Chatterleys elsker* (LCE) i 1952, men ettersom de to utgivelsene skiller seg veldig i omfang, vil kapitlene være av ulike lengder.

Produksjon

Jeg har ikke funnet materiale fra selve produksjonen av *DFLC*. Dette fordi forlaget A. Holbæk Eriksen var et relativt kortlevd forlag av liten størrelse, og ikke etterlot tilgjengelig arkivmateriale.¹⁰ Grunnlaget for å utgi akkurat denne boken er derfor uklart, og bevis på utgivelsens opplagstall og distribusjon er vanskelig å finne. De eneste direkte bevisene på forlagets innstilling til utgivelsen er da å finne bokens «paratekster» – blant annet bokens fysiske form, dens to forord og andre introduserende og innrammende tekster, samt promoteringsmateriale som for eksempel annonser og presseomtaler.

Gérard Genette definerer «paratekster» som «what enables a text to become a book and to be offered as such to its readers and, more generally, to the public» (Genette 2001: 1). Tekstens fysiske form er ikke det eneste middelet som formidler boken, men inngår i en rekke praksiser og diskurser med et felles mål om å introdusere boken til leserne. En annen viktig distinksjon, skriver Genette, er at paratekstene beror på forfatterens (eller forlagets) autoritet, og derfor ofte viser overlapp i budskapet de vil formidle (9). Måten forlag solgte inn boken overfor leserne på vil fortelle oss hvilke forutsetninger kulturoffentligheten hadde for å motta den. Ettersom forfatteren Lawrence var død da den norske resepsjonshistorien til *LCL* begynte for fullt, blir forlagets autoritet til å utstyre paratekster desto viktigere. Av samme grunn defineres *LCLs* publiseringshistorie i desto større grad av disse aktørene.

¹⁰ Trykkeriet A. Holbæk Eriksen og Co. ble stiftet i 1881, men forlagsvirksomheten begynte for fullt da de meldte seg inn i Forleggerforeningen i 1947 (Ringdal 1995: 361). De ga deretter ut en håndfull skjønnlitterære verk, hvorav *DFLC* var ett av dem, før de måtte legge ned forlagsvirksomheten i 1956 (A. Holbæk Eriksen 1981). Ut ifra de andre utgivelsene deres å dømme, hadde ikke forlaget en tydelig utgivelsesprofil. Heller utga de spredte titler innen historie, biografi og jus – samt en håndfull skjønnlitterære verk. Gitt at arbeidet med *DFLC* begynte før Tejns danske oversettelse av *LCL*, og gitt Lawrences lave status etter okkupasjonstiden, er det ikke tydelig for meg hvorfor akkurat *The First Lady Chatterley* for dem virket som en gunstig utgivelse. Oversetteren Søren Riis kan ha vært en nøkkelperson, men også ham er det vanskelig å oppdrive informasjon om.

Genette deler paratekstene inn i to hovedgrupper: «epitekst» (paratekstene i selve boken) og «peritekst», altså paratekstene *omkring* boken, for eksempel presseomtaler, inngåelse i serier og andre formidlingsgrep som forlag eller forfatter gjør for å «ramme inn» boken. For denne oppgaven undersøker jeg paratekster i begge kategorier, og anser dem som en forlengelse av utgavens produksjon. Kapitlenes struktur vil reflektere dette. Jeg retter nå fokuset mot utgivelsens peritekster, nemlig bokens fysiske form og tilhørende forord.¹¹

DFLC kunne kjøpes innbundet i enten shirt eller skinn, á den forholdsvis stive prisen kr 14,50 og 17,50. Boken hadde ikke et omslag, men en utpreget tittelside som minnet veldig om omslaget på den originale *The First Lady Chatterley*, utgitt på Dial Press i 1944. All tekst på tittelsiden er oversatt og hentet fra originalomslaget, med unntak av originalomslagets selvbetegnelse som «An original and hitherto unpublished novel» (Lawrence 1944: 0). I *DFLC* er derimot bakgrunnsfargen endret til en sterk rødfarge, med selve tittelen i samme prektige, hvit og stor skrift som originalen. I opplysningen «Med forord av: Frieda Lawrence» står navnet med samme hvitfarge; ellers er det brukt sort skrift. Et innsalg figurerer også på omslaget: «Dette er den *virkelige* Lawrence da han nådde høyden i sitt forfatterskap»¹² (Lawrence 1950: omslag). Det er et slående omslag, og sammen forsøker elementene å selge inn boken som en skjult skatt, autorisert av (Frieda) Lawrence selv. Oversetteren Søren Riis er først nevnt på en mer dempet neste side, sammen med forlag, utgivelsessted og -år, og Lawrence-navnet står derfor alene i rollen som produsent av verket på omslaget.¹³

Forordene i *DFLC* forsterker inntrykket av at utgivelsen er en Lawrence-autorisert utgave, med Frieda som drivkraft. I Friedas eget forord redegjør hun for deler av skriveprosessen bak *LCL*, og skriver om versjon 1 at den er «den kjæreste for meg» (Lawrence 1950: vi). «Det er en umåtelig tilfredsstillende», skriver hun om publiseringen av Lawrences første versjon. «Det synes som om boken endelig er kommet til sin rett» (vii). Her er det altså *LCL* som blir fullbyrdet; *The First Lady Chatterley* har her ikke status som selvstendig verk. Og det er kanskje med det rette, for like etterpå skriver hun at «[d]e få manglende sider av manuskriptet er uvesentlige» (vii). Frieda Lawrence har dermed rollen som utgiver og redaktør når forordet i likhet med boken oversettes til norske forhold. Ut ifra periteksten fremstår en pussig dobbelthet i utgivelsens opphusing av Lawrence som uredd og nærmest

¹¹ Tore Rem skriver om «materialiteten» – bokens fysiske form – at den gir oss «informasjon om tekstens institusjonelle og sosiale status, om dens teknologiske forutsetninger, om de kretsløp den har skrevet seg inn i» (Rem 2008: 140). Materialiteten har en viktig paratekstuell funksjon, men faller her utenfor oppgavens fokusområde. Dette fordi oppgaven er mer rettet mot utgivelsenes paratekster som helhet, og mindre på bokutstyret spesifikt. En undersøkelse av utgivelsenes bokutstyr vil gi materiale for videre studie.

¹² I originalen «'Better than *Sons and Lovers*. This is the *real* Lawrence in his prime and vigor of his talent.'» (Lawrence 1944: 0)

¹³ Ifølge samme side baserer oversettelsen seg på «THE FIRST LADY CHATTERLEY» (Lawrence 1950: 1).

fredet forfatter – som ikke ville la seg sensurere – og portretteringen av et utkast som en alternativ bok på lik linje med *LCL*.

Det andre forordet kalles en «innberetning om et manuskript», og er skrevet av forfatteren Esther Forbes (Lawrence 1950: xv). Forbes skriver om sitt første møte med Lawrences versjon 1, og tar en distansert posisjon overfor *LCLs* publiseringshistorie, da hun leste versjonen kun som interessert forfatter, og ikke tilknyttet ekteparet Lawrence eller utgivelsesprosessen. Som Frieda Lawrence mener Forbes at versjon 1 er «Lawrence på sitt beste». Forbes vier så hele forordet sitt til en systematisk nedsabling av versjon 3, som hun mener er «den dårligste av Lawrences bøker – stiv og unaturlig» (xv). Forbes' innlemmelse i peritekstene er en ytterligere anerkjennelse av utgivelsen, da hun som forfatter kan gi en litteraturvitenskapelig autoritet til utgivelsen. Og igjen ser vi et forsøk på å legitimere utgivelsen ved å portrettere den som et helhetlig og selvstendig verk, og dessuten et *bedre* verk enn versjonen de fleste ikke får tak i hjemme.

I tillegg til peritekstene har jeg også undersøkt epitekstene – her promoteringsmateriale som annonser og annen reklame – som er mulig å finne i Nasjonalbibliotekets avisarkiver. Jeg deler inn avisannonsene for *DFLC* i to typer: den første tar form som en «klassisk» annonse, hvor det er tydelig at spalteplassen er gitt til forlaget. Den andre tar form som en parafasert pressemelding, hvor skribenten (sjelden navngitt) blir talerør for forlagets omtale. En mye brukt annonse av første type som beskriver *DFLC* som «Det første – uavkortede – manuskript til 'Lady Chatterleys elsker'». Annonsen opplyser også dette om bokens original: «Med et forord av Frieda Lawrence. Utkom for første gang i 1944» (Aftenposten 1950: 1).

I den andre kategorien finner vi flere kortere og ukritiske omtaler, hvor innholdet ligner til forveksling på hverandre. Feil i fakta om Lawrence (for eksempel hans dødsår) og *LCLs* utgivelseshistorie er også en gjenganger i disse omtaletekstene, men stort sett sikter de på å varsle om og selge inn utgivelsen. De skriver at utgaven «avviker sterkt fra de to andre versjonene, men danner grunnlaget for den forandrede og mindre gode versjon, 'Lady Chatterleys elsker'» (Adresseavisen 1950: 6). Tydeliggjøringen av hvilken versjon det dreier seg om er et hovedpoeng i både annonsekategorier, da opplysningen fungerer som et innsalg. *LCLs* ustabile natur brukes her i salgøyemed, og *DFLC* er her den bedre og «opprinnelige» *LCL*. Gitt uttrykket til selve boken som den «virkelige» Lawrence og det «originale» manuskript, er det tydelig at forlaget ønsket å selge inn boken på dette viset også i annonsene. Promoteringsmaterialet gjenspeiler her bokens peritekster, og en tydelig salgsstrategi fremstår i karakteriseringen av boken som både den «egentlige» *LCL* og den «alternative» *LCL*. Denne

selvmotsigelsen skulle vise seg å bli poengtert av en av de to mer kritiske omtalene skrevet om utgivelsen, som her danner utgivelsens resepsjon.

Resepsjon

DFLC høstet mye omtale i landets regional- og lokalaviser, men som diskutert over består brorparten av notiser og parafraserte pressemeldinger. Jeg regner ikke disse med i betegnelsen «resepsjon», ettersom de kun er talerør for forlagets egen omtale og ikke utgjør en del av bokens mottagelse. Av kritiske tekster som sikter på å *vurdere* utgivelsen (anmeldelser) finnes det bare tre. To er fra utgivelsesåret 1950, og én fra 1952. Sistnevnte vil bli diskutert i kapittelet for resepsjon i årene 1952–1959.

Våren 1950 kommer det altså to omtaler som tar nyutgivelsen på alvor, hvorav én kommer i en riksdekkende avis (*Morgenbladet*). Ingen av de store avisene som kommer til å dokumentere Strøm-oversettelsen i 1952, plukker opp denne to år tidligere, da samtlige av de ukritiske omtalene forekommer i regional- og lokalaviser. Gitt forlaget A. Holbæk Eriksens posisjon som et Trondheimsbasert forlag med trange økonomiske rammer, kan vi se for oss at *DFLC* gikk under radaren for de fleste Oslo-baserte kritikere og lesere. Diskusjonen rundt boken (i den grad den fantes) ser ut til å ha funnet sted i Trøndelag og på Vestlandet – der omtalene er flest.

Den første av de kritiske omtalene kommer i *Morgenbladet* 24. juni 1950. Litteraturhistoriker og -kritiker Aagot Benterud anmelder utgivelsen ved å dele sitt første møte med *Chatterley*-romanen: Tjue år tidligere hadde hun lest «den litt barberte amerikanske utgaven» (trolig *Authorized Abridged Edition*) og syntes da at den var «kjedelig», «ubetydelig» og «usigelig lummer». Benterud anser den foreliggende romanversjonen for å være et «ypperlig utkast», «[f]or her er hans ideer klart utformet, men han har ikke henfalt til de erotiske fantasier som gjorde den tredje utgaven intet mer enn en sensasjonell pamflet» (Benterud 1950: 7). Benterud bruker brorparten av spalteplassen sin på et sammendrag av romanversjonen, som hun kommenterer underveis.

Gjennomgående i anmeldelsen sammenligner hun nyutgivelsen med versjonen av *LCL* hun hadde lest to tiår tidligere, men det er ikke klart hvilken utgave dette er. De seksuelle scenene hadde sjokkert henne i 1932, selv om de hadde blitt svært nedtonet for den amerikanske utgivelsen. Om den amerikanske utgaven er beskåret slik som *British Authorised Edition* fra samme år, er de seksuelt eksplisitte scenene nærmest totalt fjernet. Uansett er det ikke den originale *LCL* Benterud har lest, og hennes sammenligning med *DFLC* som første romanutkast kan ikke være genuin.

Benterud gir også uttrykk for de konservative lesernes forhold til *Chatterley*-romanen, da Morgenbladet på 1950-tallet var en konservativ avis. Hun synes de «stygge» ordene i originalen var unødvendige, og ødela lesningen hennes, men finner denne første versjonen for å være «en av de beste romaner Lawrence har skrevet». Hun avslutter anmeldelsen med å anse det ene «stygge» ordet i *DFLC* som «fullstendig tilstrekkelig» (Benterud 1950: 7).

Kulturjournalist i Bergens Tidende, Egill Lien, har nærmest det stikk motsatte inntrykket av *DFLC*. I sin anmeldelse 26. juni beskriver Lien romanen som «ujevn», og «stundom kjedelig». Han karakteriserer verket som «et utkast», og «ikke det gjennomarbeidete og kunstneriske hele som det endelige manuskript» (Lien 1950: 3).

Interessant er det at Lien begynner sin anmeldelse med en kritikk av forlaget A. Holbæk Eriksens omtale av utgivelsen.¹⁴ Lien kritiserer utsagnet om boken som «endelig på norsk», når det ifølge ham «ikke er den virkelige Lady Chatterley vi har fått, den som ble beslaglagt og senere utgitt i Italia, heller ikke den forkortede utgaven som var barbert nok til å kunne tillates. Det er en litteraturhistorisk delikatesse vi har fått» (Lien 1950: 3).¹⁵ Betegnelsen gjør leseren bevisst på hvilken utgave som her foreligger, og hvilken funksjon og opprinnelse den har og hadde i sammenligning med de andre versjonene leseren kan ha et forhold til. Anmeldelsen viser også en bevissthet overfor selve skriveprosessen bak de tre romanversjonene: Lien konstaterer tidlig at de var skrevet «hver i en ny sinnsstemning» og til forskjellige mål (3).

Lien kritiserer også dobbeltheten i forlagets lovord om at boken både skal virke «pirrende» og være en mer sedelig (og dermed mer givende) romanversjon. Lien skriver at denne «skinnhelligheten» fra forlagets side får en til å spørre «hvorfør forlaget i det hele utgir boken, om det ikke har tenkt på de salgsmuligheter der ligger i Lawrence's ry som åpenhjertig forfatter» (Lien 1950: 3). Denne kritikken viser et høyt refleksjonsnivå overfor bokens publiserings- og resepsjonshistorier, da Lien utfordrer forlagets bruk av den opprinnelige (britiske) resepsjonen av *LCL* til å selge boken i norsk sammenheng. Nå som verket utgis på nytt i en ny tid og språkdrakt, blir deler av resepsjonshistorien hentet frem som en måte på å selge inn og forstå verket. Lien utgjør med dette et eksempel på en kritiker som går i dialog med formidlingen av *LCL*.

Felles for de to anmeldelsene er en erkjennelse av at *DFLC* er første romanversjon av *LCL* – bevis på at forlagets betegnelser har nådd gjennom. Men anmelderne spriker i

¹⁴ Lien siterer direkte fra det som må ha vært en form for salgsnotis eller pressemelding fra forlaget, gitt de øvrige artiklene som parafaserer samme salgstekst.

¹⁵ Reklamen med overskriften «Endelig på norsk!» er også å finne på motsatt side av anmeldelsen.

oppfattelsen av utgivelsens formål, da Benterud anser det som et forsøk på å gjøre Lawrence sedelig, mens Lien heller mot å anse den som spekulativ. Inntrykket av selve verket spriker også. Der Benterud tar forlaget på ordet når de skriver at *DFLC* er Lawrence på høyden av sin kunst, mener Lien den er gjennomgående uferdig. Oversettelsen diskuteres ikke som et selvstendig verk, noe som var vanlig praksis i kritikken på 1950-tallet.

Disse to anmeldelsene utgjør den samtidige (og kritiske) resepsjonen av *Den første Lady Chatterley*. To år senere skulle Cappelens forlags utgivelse av *Lady Chatterleys elsker* vise seg å høste en større mengde omtaler, men et like beskjedent antall kritiske anmeldelser. Et lengre kapittel brukes nå på å diskutere produksjonen og resepsjonen til denne sentrale utgivelsen i *LCLs* norske historie.

Utgivelsen av *Lady Chatterleys elsker* (1952)

Lady Chatterleys elsker (LCE) er uten tvil den mest leste, omtalte og tilgjengeliggjorte produksjonen av de to norske oversettelsene. Den solgte 60 000 eksemplarer i de første tre årene etter utgivelse, og kom i nye opptrykk i 1963, 1966, 1971, 1982, 1989 og 1995 (Fjågesund 2020). Den utgjør høydepunktet for *Chatterley*-romanenes liv i Norge, og jeg vil derfor vie mye plass til undersøkelsen av akkurat denne utgivelsen. Den er dessuten den eneste med et resepsjons- og produksjonsmateriale av brukbar størrelse og tilgjengelighet, og jeg vil gjøre bruk av dette gjennomgående i undersøkelsen av denne utgivelsen. Med særlig hensyn til de Darnton vil kalle «litteraturens mellommenn», vil kapittelet her gjennomgå utgivelses-prosessen fra idé til resepsjon. Strukturen vil reflektere dette, med paratekstene diskutert som deler av produksjonsmaterialet, slik som i kapittelet om *Den første Lady Chatterley*.

Produksjon

Etter at Cappelen forlag hadde fulgt mottagelsen til Tejns oversettelse tok de initiativ til sin egen. Utgivelsesprosessen – fra da originalmanuset ankom forlaget til oversettelsen var å finne i bokhandelen – begynte i likhet med de fleste utgivelser av oversatt skjønnlitteratur som et forlagsinitiert prosjekt. Likevel er historien full av detaljer som avslører en kompleks og omfattende prosess, og som demonstrerer hvordan et ustabil oversettelsesobjekt byr på utfordringer for en av 1950-tallets største forlagsaktører.

Startpunktet for en norsk oversettelse av *Lady Chatterley's Lover* kan trolig fastsettes til 1948, året da Cappelen forlag fikk tilsendt den engelske originalen i svenske Jan förlags utgivelse.¹⁶ Slik som med alle innkomne manus ble «*Lady Chatterley's Lover* – Jan förlag» oppført i forlagets egen manuslogg. Denne loggen skal vise en kronologisk oversikt over innkommende og utgående manus i forlagshuset, med informasjon om eventuelle utsendinger til redaktører, konsulenter, oversettere og andre involverte. Ifølge manusloggen kom tittelen «*Lady Chatterley's Lover*» inn til forlaget i 1948.¹⁷ Men oppføringen står ikke der den burde, med henhold til loggens kronologiske oppsett: Oppføringen ble i stedet gjort en gang mellom 17. og 20. november 1950. Her føres den opp som et av to innkomne manus, hvor det andre er den danske nyoversettelsen av Michael Tejn. De to manusene ble altså oppført sammen i

¹⁶ Dette er ikke den samme utgave som Elsa af Trolles oversettelse fra 1941, men er i stedet en engelskspråklig (uavkortet) utgave autorisert for publisering i Sverige.

¹⁷ Cappelen-arkivet. Manuslogg 1947–1973: løpenummer 1108 og 1109.

1950, selv om de ble mottatt i henholdsvis 1948 og 1949. Dette er atypisk for manusloggen, som ellers er strengt kronologisk.¹⁸

I oppføringen står også et knippe hyppig brukte konsulenter forlaget trolig forhørte seg med. Blant dem var journalist og poet Carl Keilhau, oversetter Ingeborg Hagemann og forfatter André Bjerke. Keilhaus navn er utstyrt med to datoer: 17/11 og 29/11, som ifølge loggens øvrige metodologi tyder på at han mottok et manus og leverte en uttalelse – dog den er ikke å finne i forlagets arkiver, da årene 1944–1951 i rekken konsulentuttalelser mangler fra arkivsamlingen.

11. februar 1950 sender Cappelens forlag et brev til André Bjerke. Forlaget minner ham om en kriminalroman han var ment å gi en konsulentuttalelse på, etter en avtale inngått på et møte 18. januar. Til slutt føyer de til:

Og [forlagsdirektør Henrik] Groth – som for øvrig ligger syk for tiden – er mektig interessert i å høre om De har fått tid til å ta standpunkt til spørsmålet om Lawrence. Den danske utgaven har fått en glimrende mottagelse, og den relativt spede motstand fra geistlig hold blir hamret ned i svære anmeldelser og tilmed redaksjonelle ledere (i «Information»). Tejns oversettelse får sterke lovord.¹⁹

Det virker trygt å anta at Bjerke ble spurt om å oversette *LCL* på dette møtet 18. januar 1950 (om ikke før), ettersom spørsmålet kommer i form av en oppfølging. Den danske oversettelsen ble nok også diskutert, da den ikke krever en introduksjon i brevet.

15. februar 1950 mottar forlaget Bjerkes håndskrevne svar, også på spørsmålet om Lawrence: Bjerke skriver at han «allikevel ikke» kan ta oversettelsesoppdraget, hovedsakelig på grunn av manglende arbeidskapasitet (Bjerke påstår at han oversetter svært tregt). Men forfatteren gjør også særlig poeng av originalens språklige utfordringer:

Opgaven blir for stor og faktisk for vanskelig. Ikke fordi jeg kvier meg for å gjengi de «obskøne» ordene – tvert imot! – men fordi den delvis er skrevet på et vrient dialekt. (Jeg synes ikke Tejn har vært helt heldig med gjengivelsen av Mellors' replikker. Oversettelsen er altfor «dannet».)²⁰

Bjerke følte seg altså utfordret av tanken på å gjengi Mellors' brede Derbyshire-dialekt, i alle dens nyanser og fortolkningsrom. Men de «obskøne» ordene er han aldeles ikke redd – heller ser det som at dette aspektet ved oversettelsen virket forlokkende på ham. Uansett er det i Bjerkes svar tydelig at forlaget på dette tidspunktet var bevisst bokens språklige utfordringer,

¹⁸ Manusloggen for årene frem til 1947 mangler dessverre fra Nasjonalbibliotekets Cappelen-arkiv, og det er derfor ikke mulig å vite om utgaver (for eksempel Elsa af Trolles oversettelse) ble sendt til forlaget da.

¹⁹ Brev til Bjerke fra Cappelen, 11. februar 1950. Cappelen-arkivet. Korr. 1950: Bi–Bo.

²⁰ Brev til Cappelen fra Bjerke, 15. februar 1950. Cappelen-arkivet. Korr. 1950, Bi–Bo.

i det minste når det gjaldt de obskøne ordene. Altså var en uavkortet og autentisk utgave nettopp det forlaget var ute etter å få produsert i møtet med Bjerke.

Korrespondansearkivene viser at det var vanlig for forlaget å gjøre notater på brevene de mottok. Notatene var som regel gjort av diverse sekretærer for loggføringens skyld. De viser når et brev ankom, når det ble svart, og eventuelt når saken var ferdig. På svaret fra Bjerke er det derimot gjort en rekke notater, tilsynelatende av to parter i en intern kommunikasjon. I grønn blyant står det:

Av kandidater ble vi stående ved:

1. Eivind Hauge
2. Peter Magnus

Og som andre mulige:

Paul Gaugin
Carl Keilhau

Jeg mente også Herbrand Lavik. Han greier iallfall dialekten (hvilket vel både Magnus og Keilhau vil ha bry med) og er jo også litt av en lyriker.²¹

Keilhau, Magnus og Laviks navn er streket over med en rød blyant. Med samme farge er Gaugins lagt til listen. Forlaget hadde altså en intern diskusjon om hvem som kunne utføre oppdraget, etter Bjerkes avvisning.

Etter Cappelens arkiver å dømme ble ingen av navnene på listen kontaktet per post i året som fulgte Bjerkes avslag. Det er rimelig å tro at Keilhau ble spurt i egen person, da han var en hyppig brukt konsulent på den tiden. Peter Magnus' og Herbrand Laviks overstrykning tyder på at de også ble kontaktet, antageligvis per møte eller telefon.

Etter den grønne blyantens drøfting av Lavik kommer utsagnet: «Eller hva med Leo Ström som har fått så mange blomster for overs. av Mailer's 'De nakne og de døde'? Han er vel nå kjent med obskøne ord!»²². Ström var da en av Aschehougs faste oversettere, og *De nakne og de døde* hadde høstet flere gode anmeldelser, blant annet en av Sigurd Hoel.

Til tross for at han var diskutert som en mulig oversetter i februar 1950, ble ikke Leo Ström kontaktet av Cappelen før 5. februar 1951.²³ I et brev står det kort at forlaget «vil gjerne tilby Dem en oversettelsesoppgave som vi tror vil kunne interessere Dem»²⁴. Mot månedslutt sender forlaget Ström en bekreftelse på avtalt oppdrag: Ström skal få 100 kr for hver trykte side (hvor en side defineres som et trykkeark på fire faktiske sider), og den ferdige

²¹ Brev til Cappelen fra Bjerke, 15. februar 1950. Cappelen-arkivet. Korr. 1950, Bi–Bo.

²² Brev til Cappelen fra Bjerke, 15. februar 1950. Cappelen-arkivet. Korr. 1950, Bi–Bo.

²³ Ifølge Fjågesunds biografiske artikkel om Ström var det lyrikeren Erling Christie som bidro til at Ström ble kontaktet av forlaget (Fjågesund 2020) – et mulig svar på hvorfor Ström ble kontaktet ett år etter den første vurderingen. Jeg har ikke fått undersøkt om det finnes spor av Christies involvering i Cappelens arkiver.

²⁴ Brev til Ström fra Cappelen, 05. februar 1951. Cappelen-arkivet. Korr. 1951, Sm–St.

oversettelsen forventes innen nyttår. Strøm loves også en bonus om han leverer før fristen, noe som peker på at forlaget hadde utgivelsen som en noenlunde hasteprioritet.

Like etter avtalen om oversettelsen flyttet Strøm til USA, og korrespondansen ble bremsset av den lange distansen mellom partene. Det neste brevet til Strøm er datert 22. august, og viser til et stemningsskifte i forlaget. Arbeidsgiveren søker beroligende ord, da de ikke har hørt fra Strøm på lenge. Forlaget opplyser (eller påminner) Strøm om at «boken inngår jo nemlig i en romanserie som skal – og må – komme ut med ett bind i måneden,» og at det med «slike subskripsjonsserier er det, som De vet, svære summer som står på spill». Det vil altså få «katastrofale følger» om Strøm er forsinket med overleveringen av manuset, selv om det bare er snakk om noen dager. «Pointet er i allfall at boka må ut – hvordan pokker det så skal skje».²⁵

Strøm overholdt ikke fristen, da siste porsjon av det det oversatte manuset ikke ankom forlaget før 1. februar 1952. Det skyldtes antageligvis Strøms treghet i arbeidet, gjort verre av at han sendte porsjonene med vanlig brevpost fremfor flypost, som i juletidene viste seg å bli svært forsinket. Likevel fikk han utbetalt en bonus, til tross for å ha levert over en måned for sent.²⁶ I et brev til Strøm datert 8. januar 1952 skriver forlaget at de regner andelen av manuset for så bra levert at bonus-klausulen «bør bli effektiv».²⁷ Cappelen forklarer likevel at forfatter og kritiker Hans Heiberg har blitt satt til å justere oversettelsen noenlunde:

Det forekom oss bare et par steder som om De i Deres vilje til vederheftighet var kommet i skade for å «out-Herod Herod», altså gjøre Lawrence et strå mer drastisk enn han faktisk er. (Jeg nevner i farten det nokså uheldige ordet underbukse for det mer pyntlige petticoat; eller at De et par steder har brukt sånne tekniske termini som man oftere finner i fagbøker om samlivets naturlære enn i romaner – og som derfor lar Lawrence synes mer brutal enn han virker på hjemmebane.)...med hensyn til tid og sted [har vi] sett oss nødt til å henviser noen av disse litt delikate tvisttilfellene til en nøytral smaksdommer.²⁸

Og like etterpå:

Men nettopp fordi denne boken stiller så pass store krav til sin oversetter, og fordi bokens ry gjør at både oversetter og forlag risikerer særlig skarpt ettersyn mht hvordan oppgaven er løst, finner vi det påkrevet at manuskriptet blir grundig lest før det går i trykken.²⁹

²⁵ Brev til Strøm fra Cappelen, 22. august 1951. Cappelen-arkivet. Korr. 1951, Sm–St.

²⁶ Innfrielsen av bonusklausulen kan også ha kommet som følge av at Strøm på et tidspunkt sendte forlaget et brev med en så «spydig og uvennlig tone» at forlaget tok det ille opp, og ble svært skuffet over å ha fornærmet oversetteren, per et brev til Strøm 16. desember 1951. Det uvennlige brevet mangler dessverre fra Cappelens arkivsamling, men ut ifra forlagets svar å dømme var det nærmest en form for nidskrift.

²⁷ Brev til Strøm fra Cappelen, 08 januar 1952. Cappelen-arkivet. Korr. 1952: St–Su.

²⁸ Brev til Strøm fra Cappelen 08. januar 1952. Korr. 1952 St–Su.

²⁹ Brev til Strøm fra Cappelen 08. januar 1952. Korr. 1952 St–Su.

Brevene viser at forlaget var klar over bokens «ry» som kontroversiell og innholdsmessig provokativ, og at de følgelig påkostet seg uvanlige sikkerhetstiltak i form av en «smaksdommer» og en konsulent. Det er påfallende at forlaget biter seg merke i Strøms antatte evne til å gjøre Lawrence mer «drastisk» og «brutal», da ved å fremstille et kaldere og mer direkte ordforråd. Forlaget viser i brevet at de er opptatt av å produsere en oversettelse som gjengir originalens varierte ordforråd som følge av de sosiokulturelle forskjellene blant de litterære personene. Henvisningen av «tvisttilfellene» til Heiberg viser at forlaget var vare på en sår problematikk i oversettelsen av nettopp denne boken.

Språket i *Lady Chatterley's Lover* viste seg å kreve såpass mye oppmerksomhet at forlaget sendte Strøms ferdige manus til A. St. Langeland, daværende lektor ved Hegdehaugen høyere skole og kritiker i Dagbladet.³⁰ Langeland fikk manuset til gjennomsyn, og leverte en uttalelse til forlaget 15. april 1952 hvor han kun drøfter oversettelsens språklige utfordring og oppnådde resultat.³¹

I uttalelsen skriver Langeland at Strøms oversettelse er «meget god». Han kommenterer kort oversettelsen av de «farlige glosene», før han drøfter hvordan oversetteren har behandlet originalens bruk av dialekter. Langeland hevder at «dialektproblemet er nærmest uløselig», da Norge ikke har én bestemt dialekt som assosierer med industriarbeider-samfunn, slik som Derbyshire-dialekten gjør i Lawrences original og i hans samtid. Heller gir norske dialekter «straks en stemning av bondekultur» – med helt andre konnotasjoner, ifølge lektoren.

Langeland reflekterer så over Lawrences bruk av Derbyshire-dialekten som sosiolekt, spesifikt at Mellors utmerker seg som motvekt til Sir Clifford og kretsen hans, og i så måte tjener på av og til å være vulgær. Dialektens norske motpart må derfor utmerke Mellors som av en annen bakgrunn og klasse enn Sir Clifford, men uten å være «bare vulgær» eller «smake av bygderomantikk», da det vil ta fokuset bort fra de sosiokulturelle forskjellene mellom personene. Langeland legger frem den tradisjonelle østnorske målformen vikamål som en mulighet, «en slags folkelig tale», og ramser selv opp ordene han mener bør inkluderes om målformen skal erstatte Mellors' Derbyshire-dialekt: «je (for jeg) (en enkelt gang der det overdrives: Jæ), hu, Dere, jenta mi, å, åffer, åssen, nødt for osv». Langeland mener at eksemplene «må variere over et visst register», da Mellors og Mrs. Bolton (som også har arbeiderbakgrunn) er langt fra konsekvente i dialektbrukene sine. På arket, i blå penn, er det

³⁰ Brev til Langeland fra Cappelen 20. november 1952, adressert til «Herr lektor A. St. Langeland», og det refereres til en kronikk i Dagbladet – skrevet av Alv Storheid Langeland. (Nasjonalbiblioteket. Korr. 1950 La–Ln.)

³¹ J.W. Cappelens forlag. «Oversettelsen av 'Lady Chatterley's Lover'.» Kons.ut. 1951–1953.

føyd til ytterligere tre eksempler: «rau, ei, tel». Langeland avslutter uttalelsen med en oppfordring til å la «forlagets konsulent» gå over rettelsene hans.³²

Langelands råd ble fulgt, og de fleste av rettelsene ble trolig overført til den endelige utgaven. Gjennomløpende i *Lady Chatterleys elsker* bruker Mellors et bredt vikamål der han i originalen tyr til Derbyshire-dialekten sin. «Jæ» er brukt der Mellors' dialekt er på sitt bredeste, altså der det i originalen står «ah» i stedet for «I». «Hu», «je», «å» og «ei» opptrer jevnlig hos Mellors. «Jenta mi» erstatter «my lass», og «nødt for» brukes to ganger i stedet for «mun» («must»). «But I canna tell yer»³³ blir «men jeg kan ikke si det tel Dere»³⁴. Alle tilfellene brukes utelukkende av Mellors, og av Connie når hun etteraper ham. Ellers er eksemplene ikke å spore i teksten – inkludert de notert med penn.

Vikamålet er derimot noe inkonsekvent, da det har noen uttrykksformer som heller hører hjemme i det som nå heter Innlandet. Men Mellors mål kan fint tenkes på som østlandsk, i samsvar med Langelands hevdelse om at det ikke finnes én bestemt dialekt som hører sammen med industriarbeidersamfunn i Norge. Personene som snakker King's English i originalen, som Sir Clifford og kretsen hans, snakker i Strøms oversettelse en dannet dagligtale preget av høflighetsformer og fremmedord. Østlandsken til Mellors og Mrs. Bolton fungerer godt som en tydelig motpol til de rikere personene, selv om den ikke reflekterer én bestemt yrkesgruppe eller ett bestemt geografisk område.

Uttalelsen til Langeland peker på en ikke ubetydelig sum rettelser gjort i Strøms manus. At forlaget i det hele tatt hyret Langeland til å gjøre disse rettelsene som konsulent, i tillegg til å skrive redegjørelsen for dem, bygger opp under påstanden min om at dette var en påkostet og vrien oversettelse for forlaget. I tiden etter siste porsjon med Strøms tekst var ankommet forlaget var altså prioriteringen å gå over manuset med finkam ut ifra tanken om at originalens språklige dynamikk var et sentralt aspekt ved dens suksess og status som litterært storverk.

Langelands uttalelse ble sendt til kulturredaktør i VG og styreformann i Den norske Forfatterforening Hans Heiberg 5. mai, ifølge et notat skrevet i rød penn over Langelands tekst. Da Strøms oversettelse utkom senere i mai 1952, var den innledet med Heibergs forord.

Jeg forlater nå produksjonsmaterialet og går over til å undersøke LCEs paratekster. Som Genette er førnevnte bokhistoriker D. F. McKenzie også opptatt av effekten av bokens form på teksten. «If medium in any sense effects a message, then bibliography cannot exclude

³² «Oversettelsen av 'Lady Chatterley's Lover'.» Cappelen-arkivet. Kons.ut. 1951–1953.

³³ Lawrence, D.H. 1993. *Lady Chatterley's Lover* [orig. 1928]. Cambridge. 59

³⁴ Lawrence, D.H. 1963. *Lady Chatterleys elsker* [orig. 1952]. Oversatt av Leo Strøm. Oslo. 69

from its own proper concerns the relation between form, function and symbolic meaning», skriver han (1986: 2). Genettes paratekstbegrep åpner opp det bokhistoriske fokusområdet til å inkludere også flere typer epitekster, men viktigheten av peritekstene er et sentralt aspekt ved bibliografien (den snevre bokhistorien) til McKenzie. Slik som med *Den første Lady Chatterley* undersøker jeg først peritekstene omslag og tittelsider, deretter forord og promoteringsmateriale.

LCE utkom i mai 1952 som niende bind i subskripsjonsserien «Den store kjærlighet i verdenslitteraturen» (Bok og Bibliotek 1967: 128).³⁵ Hvert bind kostet kr 13,80, og *LCE* var intet unntak.³⁶ Boken hadde en utforming som speilet serien for øvrig: På smussomslaget sto tittelen, forfatternavnet, forlagsnavnet, samt en illustrasjon av Per Frenger. Illustrasjonen viste et maleri av en kvinne i en sommerlig kjole, hatt i hånden, i det hun går gjennom kratt på en sti mot en jegerhytte. På innbretten sto en sides biografi om Lawrence, hvor forfatteren portretteres som en tragisk figur og boken beskrives som sensurert i Storbritannia. Undsets forord ble sitert også her (Lawrence 1952: 0). Innbretten ved baksiden av boken viste en oversikt over de andre bindene i serien. Omslagets bakside viste kun et lengre sitat om Lawrence, igjen fra Undsets forord, der de øvrige bindene viste en lengre biografi om forfatteren. Baksideteksten er det eneste omslagselementet som skiller *LCE* fra de øvrige bindene i serien, annet enn illustrasjonen, og forteller oss at forlaget ville gjøre budskapet i Undsets tekst – og anerkjennelsen den ga Lawrence – ekstra tydelig.³⁷

Kolofonen forteller leseren at boken er oversatt av Leo Strøm «etter den engelske originalutgaven ‘Lady Chatterley’s Lover’», som utkom første gang i Firenze 1928» (Lawrence 1952: 0).³⁸ En slik redegjørelse for opphavet er ingen sjeldenhet, men utgjør sammen med omslaget tydelige spor etter romanens komplekse publiseringshistorie. Også forlaget tjener på en slik redegjørelse: Parateksten legger nettopp de føringene for leseren som best situerer hen til å se på utgivelsen som en kanoniseringspraksis og som en øvelse i kunstnerisk frihet og ambisjon. Som jeg straks vil vise, gjør denne strategien seg svært tydelig i bokens forord, skrevet av Hans Heiberg.

I forordet skryter Heiberg veldig av Strøms oversettelsesarbeid. «Forordskriveren kjenner altså oversettelsen grundigere enn de fleste, og hans beundring for Leo Strøms

³⁵ Vedlegg B viser seriens titler, samt informasjon om hver av utgivelsene.

³⁶ Tilsvarende kr 250 i dagens verdi, dog det er kjent at prisen for innbundede bøker har økt med årene.

³⁷ Høsten 1952 utkommer boken på nytt i en separatutgave, utstyrt med nytt omslag. Ettersom Nasjonalbiblioteket ikke hadde et eksemplar av denne utgaven tilgjengelig, må den utebli fra denne oppgavens undersøkelse.

³⁸ En lignende deklarasjon er å finne i pocket-utgaven fra 1982 – den siste og trolig mest utbredte papirutgaven – samt de aller fleste andre utgaver.

oversettelse som åndsverk er meget stor», skriver Heiberg som konklusjonen av en lengre utgreiing om hans egen rolle i oversettelsen (Heiberg 1963: 5). Heiberg definerer seg selv som en «medansvarlig konsulent», og skriver at han «etter avtale med oversetteren [har] brukt adskillige uker på å saumfare de tvilsspørsmålene som melder seg på hver side» (Heiberg 1952: 6). Brevet til Strøm fra Cappelen 08. januar 1952 bekrefter Heiberg som den «nøytrale smaksdommeren» som fikk i oppdrag å justere Strøms ordvalg.³⁹ Derfor er det trolig Heiberg som refereres til som «forlagets konsulent» i uttalelsen til A. St. Langeland.⁴⁰ Men i forordet sitt skriver Heiberg at forlaget også har gitt oversettelsen til «spesialister», «for å ta kontroll på ordenes valør» (Heiberg 1963: 6). Det er for meg uklart hvem disse spesialistene måtte være, annet enn Langeland, som jo tilsynelatende fikk et oppdrag i nettopp å «gjennomgå oversettelsens bruk av dialekt», som Heiberg skriver i forordet (1963: 6). Gitt at Heibergs oversikt over prosessen var tilstrekkelig for uttalelsen, kan vi tenke oss at Heiberg fungerte som hovedkonsulent, med Langeland innhentet spesielt for å undersøke dialektproblemet.

Heiberg skriver altså ut ifra en privilegert posisjon i oversettelsesarbeidet. Han har hatt innsyn i oversettelsen, og er medvirkende i sluttresultatet. Med denne autoriteten skriver han at «J.W. Cappelen forlag har vist all den aktsomhet som er mulig» i utgivelsesprosessen (Heiberg 1963: 6). Han peker på valget av oversetter som en del av denne aktsomheten, og deretter på bruken av «spesialister». Han priser Strøms valg om å bytte ut Derbyshire-dialekten til «østnorske, folkelige former som ikke direkte lar seg lokalisere» (Heiberg 1952: 6). Med dette underbygges påstanden min om at han og forlaget (og naturligvis Strøm selv) var klar over og omfavnet denne inkonsekventheten som gjelder Mellors' dialekt i originalen. Interessant er det likevel at Heiberg anerkjenner valget av Strøm som oversetter, når Strøm jo opprinnelig var sistemann på listen av en god håndfull kandidater. I tillegg er det verdt å merke skjevheten mellom påstått og faktisk makt: Heiberg (og forlaget Cappelen) hauser opp Strøms arbeid i forordet, men Strøms arbeid ble til syvende og sist kontrollert og overstyrt av forlagets «panel» av smaksdommere, redaktører og konsulenter. I et intervju i 2008 sa Strøm til Norsk Oversetterforening at «[han] kjente [seg] på mange måter ikke igjen» i sluttresultatet. «Et forlag har så å si kjøpt mitt navn, jeg har gjort et arbeid, og de har satt et halvt dusin til å spikke løs på det og gjøre det annerledes», sa Strøm (Sveinsson 2008). Heibergs forord viser et helt annet perspektiv enn Strøms.⁴¹

³⁹ Brev til Strøm fra Cappelen 08. januar 1952. Cappelen-arkivet. Korr. 1952: St–Su.

⁴⁰ «Oversettelsen av 'Lady Chatterley's Lover'». Cappelen-arkivet. Kons.ut. 1951–1953.

⁴¹ Å gå oversettelsen etter i sømmene, og sammenligne den utgitte versjonen ut ifra Strøms manus, ville gjort en interessant studie – dessverre er ikke dette manuset å finne i Nasjonalbibliotekets arkiver.

Forordet går også hardt inn for å anerkjenne selve utgivelsen som en begivenhet i norsk litteraturhistorie. Heiberg introduserer Lawrence som «en av de få *geniale* dikterne i vårt århundrede» og *Lady Chatterleys elsker* som «hans mesterverk» (1963: 5). Om utgivelsen skriver han at «Det har i et snes år vært en skam for norsk åndsliv at vi ikke har eiet noen oversettelse av dette betydelige hovedverket i moderne åndsliv» (5). Og på neste side, at «vi er det siste skandinaviske land som våger seg på denne romanen» (6).⁴² Heiberg maler et tydelig bilde av utgivelsen som et nasjonalt gode, og et steg inn i verdenslitteraturens fellesskap, samtidig som den henter til romanens utfordrende egenart. Utgivelsen er her forsøkt rettfærdiggjort som et sårt savnet bidrag til litteraturhistorien, og eventuelle beskyldninger om å være obskøn litteratur må naturligvis vike.

Videre er det vel verdt å merke at originalens publiseringshistorie stadfester seg også i forordet. Om hvorfor *Lady Chatterley's elsker* ikke har utkommet før, skriver Heiberg:

Grunnen har vært at norske forlag har vekket tilbake for å oversette boken *i sin helhet*. Den inneholder en del såkalt anstøtelige ord, som kunne vekke forargelse. Men utallige forsøk har vært gjort på å få boken ut på norsk i barbert skikkelse. De har heldigvis alle strandet – blant annet på Lawrence's og senere hans arvingers ubetingete krav om at hvis boken skal oversettes skal oversettelsen være «fullstendig og nøyaktig». (Heiberg 1963: 6)

Utgavens uavkortede form blir her gjort til grunnlaget for utgivelsens anerkjennelse. Denne utgaven er ifølge forordet nettopp «fullstendig og nøyaktig», og er dermed den eneste autentiske norske versjonen på markedet. Heiberg nevner ikke oversettelsen av *The First Lady Chatterley* utgitt på A. Holbæk Eriksens forlag to år tidligere, ei heller nevner han Jan förlags utgivelse fra 1942, eller hvorvidt det var mulig å gjøre tilsvarende i et norsk forlagshus. Disse unnlatsene kan naturligvis unnskyldes, da det ikke er henholdsvis samme bok eller samme språk, men tilfellene taler uansett imot Heibergs påstand om at alle «utallige forsøk» har strandet.

Heiberg retter heller fokuset på utgavens uavkortethet. Videre skriver han at «om dette verket gjelder det mer enn om noe annet kunstverk at det må gjengis helt eller ikke gjengis». Denne bombastiske påstanden belegges med at de «anstøtelige ordene» Lawrence bruker er kunstnerisk unngåelige, og at «den sjokkvirkning det gir å ta disse ordene frem i dagen er en tilsiktet sjokkvirkning fra dikterens side». Igjen ser vi at utgivelsen rettfærdiggjøres ved

⁴² Oversettelsen til Elsa af Trolle fra 1941 beskrives som «abridged» i Anne Odenbrings artikkel om den svenske resepsjonen av *LCL*, og er trolig ikke uavkortet (2007: 234). Heiberg har i det minste rett i at det ikke før *LCE* har utkommet en norsk oversettelse av Lawrences versjon 3.

argumentet om at kunsten er fri, og at enhver sjokkvirkning litteraturen har på leseren er en tilsiktet del av leseropplevelsen. Heiberg avslutter resonnementet med å si at «Forlag som vil spekulere i det dulgte, det pornografiske, får finne seg andre objekter». Forordet viser at både forlaget og forfatteren av forordet var klare over bokens kontroversielle natur, og forventet at det ville komme kritikk mot utgivelsen. Slik som med de øvrige peritekstene, gjør Heiberg flere forsøk på å komme kritikken i forkjøpet og legitimere utgivelsen, da på grunnlag av originalens litteraturhistoriske betydning, samt på kvaliteten av det kunstneriske innholdet.

I dette delkapittelet om produksjonens paratekster inkluderer jeg også promoteringsmateriale fra forlaget, per Genettes definisjon av at epitekster beror på forfatterens (forlagets) autoritet, og regnes som «offisielle» innpakningstekster. Hvordan boken ble presentert leserne la fordringer for bokens mottagelse og endelige kanonisering i Norge, og det er derfor viktig å innlemme dette materialet. Promoteringsmaterialet utgjør også et viktig ledd i forlagets utgivelsesprosess. I forfatterens fravær står Cappelen alene i å bero på forfatterens autoritet, og valgene de tok for å selge inn boken hadde forholdsvis stor innflytelse på et publikum ukjent med en uavkortet utgave.

Forlaget hadde kostet på seg en bred annonseringskampanje i tiden før og under utgivelsen av første bind i subskripsjonsserien, med en rekke hel- og halvsideannonser i større landsdekkende aviser, så vel som i lokale og regionale. I de landsdekkende avisene kunne man gjerne finne bredt henvendte annonser laget av forlaget selv, mens man i de mindre avisene heller så annonser som var laget i samarbeid med lokale bokhandlere. Innholdet i annonsene endret seg fra å avertere serien i det hele til å avertere spesifikke titler som sto for tur. *Lady Chatterleys elsker* var som jeg skal eksemplifisere i det følgende mye brukt i både denne første og andre del av prosessen.

I de bredt henvendte annonsene figurerte gjerne et sitat fra en positiv omtale av en av bøkene i serien, samt en illustrasjon av en scene hentet fra samme verk. *LCE* var ofte brukt i så måte. Når annonsene kun omtalte serien i det hele, ble også *LCE* nevnt, eksempelvis i denne annonseteksten: «[H]elt fra Boccaccios udødelige 'Dekameron' og frem til 'Lady Chatterleys elsker', en av vår tids mest omtalte romaner» (Nationen 1951: 5). Frem til seriens første utgivelse i september 1951 hadde det ikke funnet sted noen debatt om *LCE* i Norge, annet enn et og annet forsvar av den danske utgaven fra 1950, så det kan tenkes at «omtalen» det refereres til i annonsen her sikter til de større moralpolitiske og så klart juridiske debattene som ennå vedvarte i Storbritannia og USA. Som et frempek til debatten som skulle komme til å følge *LCE*s utgivelse i Norge bruker annonsene kontroversen for det den er verdt i salgsøyemed.

Av annonsene som nevner eller presenterer *LCE*, er en rød tråd å finne i forsøket å innlemme Lawrence i rekken av klassiske romanforfattere. En helsides annonse i *Aftenposten* karakteriserer serien som «[e]n klassikerserie som taler til hjertene», ved siden av en illustrasjon av en lettkledd dame (*Aftenposten* 1951: 5) – mulig et forsøk på å gjemme erotikken bak betegnelsen som kjærlighetsromaner. En lignende annonse i *VG* den 14. september 1951, ved seriens begynnelse, viser forfatteren av *Lady Chatterleys elsker* som én av ni illustrerte forfattere. Boken er nevnt i annonseteksten, og en illustrasjon av Lawrence sidestilles med de andre kjente forfatterne (*VG* 1951: 3).

En gjenganger i annonsene er utdrag fra Sigrid Undsets allerede nevnte forord til *Sønner og elskere* fra 1935. Her karakteriserer hun *Lady Chatterley's Lover* som Lawrences «mest omtalte» bok, og at den «på sett og vis er Lawrences testament» (Undset 1935: viii).⁴³ men går ikke lenger inn i romanens publiseringshistorie enn å nevne «forargelsen» den vakte da den først utkom i 1928 (viv). I forordet skriver nobelprisvinneren derimot oppløftende om Lawrences andre bøker, og blant de oftest siterte linjene i annonsene er «Lawrence var en visjonær og et geni» (Undset 1935: vi), og «Ingen har tatt kjønnet så dødsens alvorlig som han» (ix). Denne utvelgelsen er som nevnt også å finne i forlagets arkiver, i form av røde streker under deler av Undsets tekst reproduisert i samlingen «konsulentuttalelser».⁴⁴ Som anerkjent kvinnelig forfatter gjør Undsets lidenskapelige ord åpenbart god figur i Lawrences forsvar.

Selve subskripsjonsserien «Den store kjærlighet i verdenslitteraturen» er også nyttig å undersøke nærmere når vi skal betrakte hvordan den uavkortede *LCE* ble presentert til norske lesere. Et raskt blikk på seriens øvrige bind vil gi oss en klar idé om i hvilket selskap forlaget ønsket å innlemme Lawrence.

Ifølge en tekstannonse var redaksjonens formål med serien «å gi publikum lødige norske utgaver av klassiske bøker, hvis titler lever på alles tunge, men svært få har lest» (*Adresseavisen* 1951: 5). Serien blir i alle generelle annonser beskrevet som en billigserie, men også en «utpreget leseserie – ikke noe paradenummer til hyllepyrd» (*Tveterås* 1979: 339). Hver bok er ifølge annonsene «et fyldig bind, trykt på førsteklasses papir» (*Aftenposten* 1951: 5). Det er tydelig at forlaget forsøkte å selge inn serien som en samling klassikere som skulle ta seg godt ut i bokhyllene. Samtidig virker det som at serien skulle ha en dannende funksjon, sett ut ifra antagelsen om at «svært få» har lest bøkene, tross deres store rennommé. Posisjoneringen av *LCE* blant disse bøkene tyder her på at den allerede før denne serien hadde

⁴³ Forordet ble også trykket som selvstendig artikkel i *Samtiden* samme år.

⁴⁴ «Sigrid Undset om Lawrence». Cappelen-arkivet. Kons.ut. 1951–1953.

oppnådd en viss klassikerstatus i Norge. I tillegg virker ordene «men som svært få har lest» forlokkende, da de antyder at bøkene av ulike grunner kan ha blitt tilbakeholdt fra leserne sine, og at det derfor er en hemmelig sfære man beveger seg inn i ved anskaffelsen av dem.

I likhet med *LCE* hadde også flere av bøkene i serien lignende resepsjonshistorier, preget av oppgjør med sin tids normer. Boccaccios *Decameron* har generelt i Europa blitt møtt med kritikk når det ble utgitt oversettelser som inkluderte de seksuelt eksplisitte fortellingene. Utgaven i Cappelen's serie tar for seg et utvalg av «kjærlighetsfortellinger» (Boccaccio 1953: 1), og inkluderer mange av disse historisk dristige partiene. *Manon Lescaut* av Abbé Prevost var sensurert i Frankrike ved utgivelse i 1731, og slik som med *LCL* ble det solgt piratkopier som følge av stor etterspørsel. Forfatteren utga så i 1753 en ny utgave, da med et nedtonet innhold og flere moralpolitisk motiverte ansvarsfraskrivelser.⁴⁵ Det er likevel nyttig å tenke på innlemmelsen av *Manon Lescaut* og *Dekameron* som en indikator på forlagets intensjon om å presentere Lawrence som en i rekken av store og *i sin tid* provoserende forfattere.

Allerede før *LCE*'s utgivelse var det tegn på at forlaget ventet motstand fra seriens lesere. En notis i Bergen Arbeiderblad 23. mai 1952 gjengir en «temmelig uvanlig» melding fra forlaget om det kommende bindet i serien:

Forlaget åpner nemlig adgang for de «subskribenter som skulle ønske det, til å unnlate å innløse» det neste bind i serien, D. H. Lawrence's verdensberømte roman «Lady Chatterley's elsker». Forlaget har hatt sine betenkeligheter med å gi ut denne romanen (for første gang på norsk), ikke på grunn av forfatterens livssyn eller de kunstneriske sider ved den, men på grunn av «Lawrence's hardnakkede litterære program, som i denne bok uten prutning forlanger bruk av de såkalte 'obscøne' ord.» (Bergens Arbeiderblad 1952: 6)

Instruksen fra forlaget har ikke gjort seg synlig for meg noe annet sted enn i denne notisen, og spor av den er ikke å finne blant forlagets arkiver – dog materialet der som regel ikke omfatter reklame. Gitt at meldingen virkelig ble utsendt, kan vi regne med at det fulgte med det åttende bindet i serien, Fritz Thoréns *Jeg er ild og luft 2*, som notisen i Bergens Arbeiderblad innledningsvis informerer om. Forlaget kan (melding eller ei) ha hatt ønsker om å advare leserne sine offentlig om bokens innhold av to hovedgrunner: for det første at det kommer den forventede skuffelsen enkelte lesere kunne føle over å ha mottatt en så «obskøn» bok som nyeste bind i subskripsjonsserien i forkjøpet, og at det vil kunne gå ut over forlagets rykte.

⁴⁵ Oversettelsen utgitt på Cappelen forlag i 1951, sammen med *Kameliadamen*, presenteres i kolofonen som «basert på den franske originalen ved samme navn» (Dumas 1966: 176). Det burde bety 1731-utgaven, men ettersom nyutgaven fra 1753 har samme tittel som originalen (begge titler for øvrig en god del lengre enn Cappelen-utgavens), virker ikke informasjonen særlig presis. Dessuten er det for meg uvisst hvilken utgave som etter 1753 var den regjerende i Frankrike og Europa. Derfor er det ikke mulig å fastslå originalutgaven Cappelen brukte, uten å sammenligne versjonene ord for ord med oversettelsen.

Den andre grunnen er at meldingen åpenbart gjør god reklame for de som ønsker å oppsøke boken nettopp på grunn av sin obskønitet eller generelt omstridte status. Denne funksjonen ble kommentert senere i notisen i Bergen Arbeiderblad: «Etter dette tror vi ikke forlaget behøver å frykte noe større frafall innen abonnentenes rekke. Og skulle noen falle fra, vil det ikke være vanskelig å få dem erstattet! Ingen ueffen reklame, får en vel si!» (Bergens Arbeiderblad 1952: 6). Notisen viser til et bakenforliggende syn på *Lady Chatterley's Lover* som et allment kjent verk med provoserende egenskaper, men at det likevel fantes lesere hittil uvitende om det sensitive innholdet. Forlaget, ved å gjøre at Lawrences roman valgfri lesning, kunne sikre seg et forsvar mot indignerte lesere, samt nyte ytterligere salg på bakgrunn av debatten som trolig skulle følge.

Dette grepet vitner om en strategi tilsvarende den vi har sett tidligere i utgivelsesprosessen. Cappelen er godt klar over bokens rennommé, og vil bruke dens sensasjonspregede forhistorie som både innsalgspoeng og rettferdiggjørelse for utgivelsen. Med andre ord blir bokens status som anerkjent litteratur her brukt til å legitimere en delvis spekulativ utgivelse som var forventet å provosere.

Vi ser fra epitekstene at allerede før utgivelse ble *LCE* omtalt som en beryktet bok på bakgrunn av sin støtende egenart. Forfatterens rykte som provokatør blir nevnt her og der, men fra forlagets side kommer de fleste omtalene Lawrence i forsvar, da ved å presentere ham som en svært anerkjent forfatter. Undset, Dumas og Boccaccio bidrar med sin status til å løfte Lawrence opp og inn i en plass i verdenslitteraturen, hevet over enhver debatt eller protest fra forfatternes samtider. *Lady Chatterleys elsker* blir presentert av forlaget både som omstridt og krevende, men også som en roman som allerede er verdsatt og priset. Leseren blir fordret til å akseptere denne statusen, og fordringen skaper en dikotomi hvor man enten er på den anerkjente litteraturens side, eller så slutter man seg til fortidens feilaktige vurderinger.

Som vi snart skal se har forlagets presentasjon av *LCE* utslagskraft blant anmelderne, samtidig som den ikke overbeviser de konservative kreftene i kulturlandskapet om bokens status som «stor» litteratur. Likevel fant jeg ikke spor av angrep på verken forlaget eller oversetteren blant de negative omtalene, og derfor jeg vil tørre å påstå at Cappelen kom godt ut av debatten som fulgte utgivelsen.

Jeg forlater nå promoteringsmaterialet og går over til å undersøke bokens resepsjon. I første omgang undersøker jeg resepsjonen fra tiden like etter *LCEs* utgivelse, deretter omtalen fra bokens rolle i to litteratur- og samfunnsdebatter: Utelatelsen fra Statens bibliotektilsyns liste over «skikkede» bøker i 1954 og 57, og inkluderingen i Mykle-debatten og -saken i 1957.

Resepsjon

I dette underkapittelet vil jeg gå gjennom og undersøke resepsjonen til *Lady Chatterleys elsker*. Dette fordi hvordan utgivelsen ble mottatt og omtalt, forteller oss mye om hvordan *LCE* ble forstått i utgavens samtid, og om holdningene til boken samsvarer med de vi har sett hos forlag, oversetter og konsulenter. Omtalen forteller oss også mye om hva slags krefter og verdier som lå sentralt i kulturlandskapet ved bokens utgivelse, og disse er særlig viktige i denne oppgavens undersøkelse av *Chatterley*-romanenes liv i Norge.

Jeg avgrensner materialet til omtalen som kom i landets riksdekkende aviser og tidsskrift etter bokens utgivelse i 1952 og frem til 1959. Dette fordi avisene er det beste håndfaste eksempelet på et nasjonalt og allment ytringsrom, hvor det er vanskelig å se for seg at en viktig sak i samfunnsdebatten ikke skulle bli dokumentert. En undersøkelse av eksempelvis materiale fra radio kan finne sted i en mer uttømmende studie. Etter 1959 går antallet *LCE*-omtaler kraftig ned, og omhandler dessuten helt andre aspekter ved boken, ikke knyttet til hverandre eller til aspektene gjort til hovedfokus på 1950-tallet. Omtalene fra følgende år og frem til i dag plukker opp andre tråder i *LCE*s resepsjonshistorie, og jeg anser dem derfor verdig en egen diskusjon i sluttkapittelet.

Deretter går jeg gjennom omtalen i kronologisk rekkefølge, inndelt i de tre omgangene i media jeg kaller «Lawrence-debatter» som viser til henholdsvis omtalen året etter bokens utgivelse, bokens rolle i bibliotektilsynsdebatten i 1954 og 1957, og til sist bokens rolle i Mykle-debatten og -saken i 1957. Resepsjonen fra 1950-tallet viser hvordan *LCE* og *Chatterley*-forhistorien gradvis forenkles til å handle i mindre og mindre grad om romanens litterære innhold og politiske ambisjoner. I stedet trekkes boken frem i sammenheng med dens såkalte pornografiske aspekter og dermed beryktede status som «stor, men nedvurdert» litteratur.

Lawrence-debatter i Norge

Debatten som omhandlet *LCE* beskrives best som sammensatt av flere debatter. Disse hadde til felles at de delvis utspilte seg i landets aviser på 1950-tallet, med særlig trykk på årene mellom 1952 og 1957. Debattene, som jeg skal presentere i det følgende, var henholdsvis sentrert rundt selve utgivelsen av *LCE* og bokens «obskøne» innhold, utelatelsen av boken fra folkeboksamlingens lister tross gode salgstall, og bokens tilknytning til Agnar Mykles bøker om Ask Burlefot og rettsaken reist mot dem. Innleggene i debattene var, med noen unntak, ikke særlig opptatt av hverken Strøms oversettelsesarbeid eller innholdet i boken utover dens provoserende egenskaper.

I min gjennomgang av disse debattene vil jeg vise hvordan *LCE* ble mottatt og bevart av det norske kulturlandskapet på 1950-tallet. Hensikten med dette kapittelet er å kunne besvare spørsmålet om hvilke elementer ved originalens forhistorie og innhold som gjenstår når *Chatterley*-romanen oversettes til norsk. Hvorvidt den trøblete historien bak *Lady Chatterley's Lover* eller vissheten om de andre versjonene viser seg i norsk resepsjon, vil fortelle oss i hvilken grad mottagelsen forholdt seg til den britiske sensuren og forfatterens ekspurging av egen bok som følge.

1952: Anmeldelser

LCE høstet i alt kun tre anmeldelser – i alle fall er det i resepsjonsmaterialet kun tre tekster som forsøker å gi en vurdering av boken for en tenkt leser, og som jeg dermed kan kalle anmeldelser. De kom i Dagbladet og Arbeiderbladet, som på 50-tallet var to av de tre største avisene i landet i opplagstall (Bastiansen 2008: 212). Anmeldelsene var skrevet av rektor Alv Storheid Langeland (Dagbladet 15. august), forfatter og oversetter Johan Borgen (Dagbladet 6. september) og kunsthistoriker og Vinduet-grunnlegger Nicolay Stang (Arbeiderbladet 16. september).

Felles for anmeldelsene er at de alle omtaler boken som «omstridt», da på steder hvor det er Lawrences originalverk (mer enn Strøms oversettelse) og tilhørende publiseringshistorie som betraktes. Publiseringshistorien omtales i varierende grad, men er for det meste begrenset til biografisk informasjon om Lawrences liv og hans såkalte litterære program. Anmeldelsen til Langeland trekker frem publiseringshistorien i størst grad, da han kommenterer den britiske sensuren.⁴⁶ Langeland gir et bilde av sensurdommen som å ha handlet om moral, og stiller retoriske spørsmål som gjør ham til verge for den frie kunsten: «er det umoralsk å bruke de dikteriske midler som dikteren finner nødvendige for å bære frem sitt budskap?» (Langeland 1952: 3). Langeland bruker romanens publiseringshistorie til å kontekstualisere utgivelsen, men også til å posisjonere seg overfor den britiske sensuren og tilsvarende makter i Norge. Innledningsvis i anmeldelsen skriver han at boken vil «ventelig bli signalet til en livlig diskusjon» (Langeland 1952: 3). Ut ifra den moralpolitiske posisjoneringen å dømme, virker det som at Langeland slutter seg til *LCE*s forordskriver Hans Heibergs strategi om å komme sensurdebatten i forkjøpet.

Stang stiller seg langt mer nøytral overfor publiseringshistorien, som han kort skisserer ved blant annet å nevne den første utgivelsen av *Lady Chatterley's Lover* i 1928, og at den siden da har utkommet i «både forkortede og velfriserte former» (Stang 1952: 4). Stang

⁴⁶ Dette er samme Langeland som skrev en konsulentuttalelse om dialektbruken i Strøms manus.

skriver også ut om Lawrences andre produksjoner på norsk, og slutter seg til majoriteten av Lawrence-lesere som anser *LCL* som ikke et av forfatterens beste verk.

Hoveddelen av Stangs tekst vies til Lawrences «filosofiske program», og Stang skriver at det ville være «direkte løgnaktig å pynte på» språket (Stang 1952: 4). Liksom hos Langeland står forfatterintensjonen sterkt i kampen mot sensuren og ekspurgeringen som forfølger *Chatterley*-romanene, og Stang får skrevet seg selv inn i kampen. Hans argumentasjon er lik Langelands egen, i at de begge hviler på biografisk informasjon om Lawrence selv. Stang trekker inn Lawrence sin oppvekst og formative år, og følgelig vier han nærmest ingen plass til beskrivelse eller vurdering av selve boken. I stedet er det mannen Lawrence som blir anmeldt. Forfatterens «filosofiske» eller «litterære» program fremstår nærmest som hellig i møte med spørsmålet om ekspurgering, og boka blir derfor urørlig for enhver som vil endre på originalens innhold.

Anmelderne kommenterer alle oversettelsen, men for Langeland og Stang havner fokuset utelukkende på de såkalte «firebokstaversordene». De to anmelderne spriker i hvor sterkt de mener de er nødvendige å inkludere: Stang viser en mild resignasjon når han skriver at han har «vondt for å tro» at firebokstaversordene er uunngåelige (Stang 1952: 4), mens for Langeland er spørsmålet en prinsipp sak om ærlighet. «Skal boka først oversettes til norsk, må oversettelsen være konsekvent ærlig,» skriver han i konklusjonen på en lengre tankerekke. Lawrences bruk av «uanstendige» ord, skriver han videre, «kunne naturligvis vært dempet ned ... men en slik utvei ville være utillatelig overgrep mot kunstens integritet» (Langeland 1952: 3) – en påstand som kolliderer med Strøms egen påstand om at han på mange måter ikke kjente seg igjen i boka etter forlagets siste redigeringer (Sveinsson 2008). Langeland var selv med på utgivelsesprosessen ved i det minste å ha skrevet en konsulentuttalelse på Strøms manus, så det er pussig at han går forlaget i forsvar med så brask og bram.

For Borgen virker derimot ikke «firebokstaversordene» som noe litterært problem for samtidens nordmenn, verken for ham selv eller for offentligheten. «For oss i dag spiller det ikke så stor rolle med alle de djerve og likefremme benevnelser på kjønnsfunksjoner m.m.,» skriver han tidlig i anmeldelsen (Borgen 1952: 5). Senere understreker han at «det ikke er fullt så meget med disse glosene» (6). I motsetning til Langeland forventer ikke Borgen et særlig oppstyr rundt denne utgivelsen – i hvert fall når det gjelder de «obskøne» glosene – og anmeldelsen hans blir følgelig den som i størst grad tar for seg romanens karakter og tematikk. Borgen, som selv oversatte Lawrences roman *Sønner og elskere* i 1935, priser Strøms oversettelse, og det med en oversetters egne bemerkninger: «[Det] følger sine egne

lover, dette språket, med gjentakelser og særpregede rytmiske virkninger. Desto vanskeligere å oversette uten å gi seg til å 'fikse på det'» (Borgen 1952: 5).

Borgen velger også å fokusere på Lawrences «litterære program» i anmeldelsen, men makter å eksemplifisere det med elementer fra boken, nemlig med Clifford Chatterley og hans sosiale krets. «Hele miljøet omkring mannen er sterilt intellektuelt ... Mekanisering og halvfordøyd kultur innen arbeiderklassen, overreflektert livsform og oversivilisert væremåte i familien Chatterleys egen krets, førte til ulyst og all mulig mangel på opprinnelighet,» skriver Borgen (1952: 5), og begynner med dette det mest drøftende innlegget (av romanens litterære innhold) i alle de tre anmeldelsene. Borgen vier mye plass til å dokumentere tilstedeværelsen av dette programmet i romanen, og innlegget kulminerer i Borgens påstand om at programmet kommer i veien for romanen som helhet. Særlig Mellors blir utnevnt som å ha tatt skade av dette litterære programmet, da Borgen betegner ham som utroverdig i bruken de «djerve» ordene han mener er forfatterens egen stemme (Borgen 1952: 6). Han avrunder anmeldelsen med å prise Constance Chatterley for å være den troverdige av de to hovedpersonene, og gjør med det et av svært få kritiske vurderinger av bokens skjønnlitterære innhold blant omtalene.

De tre anmelderne bruker alle boken for å illustrere det moralpolitiske ståstedet de selv har i en ventet moraldebatt. Boken blir her gjenstand for en debatt anmelderne til dels ønsker å hevde seg i, og litteraturkritikken blir vektoren for denne hevdelsen. Derimot blir bokens innhold satt veldig til side, da det krymper i møte med den sensasjonspregede publiseringshistorien og det vedvarende spørsmålet om oversettelsens uavkortede form.

Innholdet i boken blir i alle anmeldernes tilfeller diskutert som om leseren allerede har kjennskap til det. Handlingsreferater er knapt å finne, da de tre anmelderne heller velger å diskutere bokens obskøne innhold og sensasjonalistiske inntrykk. Handlingen i *Lady Chatterley's Lover* (eller i en av de avstumpede norske utgavene) var i 1952 antageligvis kjent for de fleste bokinteresserte om de hadde lest den eller ei, og anmelderne kan tilgis for ikke å ha brukt spaltemetere på å orientere leseren om plottet i detalj. Men at romanens mange andre litterære kvaliteter – som vanligvis ble diskutert i allmennrettede anmeldelser på 1950-tallet som i dag – går dukken for å gi plass til moralpolitisk posisjonering i Langelands og Stangs tilfeller, og til betraktninger om Lawrences litterære program i Borgens, er en av flere uheldige resultater av bokens prekære og sensasjonelle publikasjonshistorie.

Likevel finner vi i anmeldelsene de klareste eksemplene på at *LCE* tas på litterært alvor. Borgens drøftende avsnitt om troverdigheten til de litterære personene Connie og Mellors er den mest inngående undersøkelsen av temaet blant anmelderne så vel som blant omtalen på 50-tallet for øvrig. Som Fjågesund skriver i sin artikkel om Lawrence-resepsjonen

i Norge, etterlot boken få spor i den norske offentlige debatten (2007: 252). Totalt tre anmeldelser blant alle landets aviser i månedene etter utgivelsen av en salgssuksess er en uvanlig tam respons, og vitner om at boken enten ble ignorert av de fleste anmeldere, eller at anmelderne ikke følte de kunne tilstrekkelig kommentere bokens innhold uten å havne i klinsj med enten konservative eller liberale krefter.

Alt i alt ser vi at de tre anmelderne velger å forsvare boken ut ifra moralske premisser heller enn politiske – et markant skille fra omtalen på 1930-tallet, da boken (og Lawrence generelt) på den tiden ble diskutert på bakgrunn av forfatterens primitivisme og litterære mål. På 1950-tallet er det Lawrences «hardnakkede litterære program» som diskuteres, især de støtende glosene, og diskusjonen sentrerer rundt det vedvarende spørsmålet om hvorvidt romanen behøver disse glosene eller ei. Diskusjonen (og denne debatten) sluknet etter tredje og siste anmeldelse, og ingen kritikk ble reist mot Cappelen for å utgi boken. To år senere skulle *LCE* figurere i en annen debatt, denne gangen om bokens egnethet og tilgjengelighet for det norske folk. Diskusjonen om bokens usedelige partier kommer sterkt tilbake når det igjen blir stilt spørsmål ved romanens moral.

Til slutt må et kort poeng gjøres ut av den førnevnte omtalen i Hamar Arbeiderblad 8. november 1952. Pressemann og politiker Ole Øisang skriver her en kort omtale om både *LCE* og *Den første Lady Chatterley* fra 1950, og omtalen utgjør derfor den eneste som nevner begge oversettelsene. Artikkelen kan karakteriseres mer som notis enn som kritikk, da den stiller seg ukritisk til begge utgivelsene, men akter heller kun å informere om dem. Dette eksemplifiserer det lave nivået på kritikken rundt *LCL*, men har i det minste en viss form for redegjørelse av publiseringshistorien og *LCLs* tekstlige ustabilitet.

1954 og 1957: Folkebibliotekene

I 1954 og 1957 blir *Lady Chatterleys elsker* igjen gjenstand for litteraturpolitikk, i det jeg vil kalle den andre «Lawrence-debatten». Også her ser vi de samme innvendingene om sedelighet og moral reist mot boken, men i denne runden kommer innvendingene fra institusjonelt plan, i form av Statens bibliotektilsyn, da underlagt Kirkedepartementet. I en forløper til Kulturrådets innkjøpsordninger pleide Statens bibliotektilsyn å drifte de såkalte «folkeboksamlingene», en samling bøker innkjøpt med statlige midler og ment som kulturbefordrende.

I et innlegg i Dagbladet lørdag 9. januar 1954 reiser forfatter og fast spaltist Jon Dørsjø en bekymring om folkebibliotekenes såkalte folkeboksamlinger. Dørsjø skriver at Bibliotektilsynets årlige liste over «skikkede» bøker, som hvert år ble sendt til alle landets

omtrent 1000 folkebibliotek, viser et for snevert utvalg av den nye skjønnlitteraturen. Dørsjø skriver at utelatelsen av nye utgivelser, især *Lady Chatterleys elsker*, men også Boccaccios *Kjærlighetsfortellinger fra Dekameronen* og Agnes von Krusenstjernas *Frøknene von Pahlen*,⁴⁷ vitner om at utvelgelsen baserer seg på «snever religiøsitet og seksualmoral», og at den følgelig «reducerer folkeboksamlingenes alminnelige kulturelle verdi» (Dørsjø 1954 1: 4). Et av grunnlagene for Bibliotektilsynets utvelgelse er ifølge Dørsjø om hvorvidt boken er «skikket» eller ikke, og det er nettopp denne moralpolitiske dommen Dørsjø polemiserer. Folkebibliotekene hadde på den tiden lite statlige midler å kjøpe bøker for, og listene til Statens bibliotektilsyn hadde derfor betydelig innflytelse på innkjøpene – spesielt i de mange folkebiblioteksrådene hvor formannen også var bygdas prest – et forhold som ifølge Dørsjø utgjør en form for indirekte sensur (Dørsjø 1954 1: 4).⁴⁸

Senere samme måned får Dørsjø svar i form av et innlegg skrevet av en skolestyrer og bibliotekar i Ulsteinvik, Reinhardt Høydal. Høydal mener Dørsjø skylder på feil kulturinstans når han kritiserer Statens bibliotektilsyn for folkeboksamlingenes svake tilstedeværelse, og at det heller er bibliotekenes trange økonomiske rammer han bør klage på – ikke utvalget av titler. Høydal ser ut til å ta Dørsjøs innlegg som en kritikk av en direkte sensur, og går i stor detalj når han forsvarer folkeboksamlingenes funksjon. Høydal er uomtvistelig enig i Dørsjøs ønske at samlingene «må ut av mørkeloft-tilværelsen» (Høydal 1954: 6), men avfeier enhver påstand om at en indirekte sensur i praksis kan virke like hemmende overfor bokutvalget (og dermed samlingenes kulturbefordrende funksjon) som en direkte sensur. Der Dørsjø argumenterer for at Bibliotektilsynets lister har en *i praksis* autoritativ makt – hvor bokutvalget i stor grad blir bestemt av Kirkedepartementets innkjøpsforslag – kommer ikke Høydal med et motargument. Høydal misoppfatter Dørsjøs poeng til å handle om hvorvidt ordningen medfører sensur eller ikke, og boksamlingenes unaturlig kristelige innhold betraktes ikke som et problem hos skolebestyreren.

Dørsjø svarer Høydal med et nytt innlegg i februar, hvor han understreker det originale poenget sitt om Bibliotektilsynets pietistiske verdigrunnlag, og nevner igjen *Lady Chatterleys elsker* som et nedvurdert verk (Dørsjø 1954 2: 5). For Dørsjø handler spørsmålet om betegnelsen av visse bøker som «skikkede» og andre som «uskikkede», og hvilke fordringer det påfører ordningen som kulturinstans. Resultatet, skriver han, blir at «[b]erømt litteratur er

⁴⁷ Agnes von Krusenstjernas romanserie med samme navn ble i årene 1933–1935 gjenstand for en lignende debatt i Sverige, kalt *Pahlenfejden* eller *Krusenstjernafejden*, da på grunn av konservatives reaksjoner på romanenes skildringer av samleie, homoseksualitet og incestuøse forhold.

⁴⁸ Jeg har undersøkt hvorvidt disse listene hadde autoritativ makt, eller om de kun var ment veiledende, og har ikke funnet bevis på hverken det ene eller det andre. Jeg mener likevel Dørsjøs rop om sensur er passende, nettopp på grunn av bibliotekenes trange økonomiske forutsetninger og mangel på annen veiledning.

offentlig redusert til pornografi. Pornografi som folk tar skade på sin sjel av å bla i» (Dørsjø 1954 2: 5). Med dette gjør Dørsjø seg selv til forsvarer av den «berømte» litteraturen, som i møte med kristne verdier blir underlagt sensur, og til en forkjemper for et fritt og åpent bibliotekutvalg.

Utvekslingen mellom Dørsjø og Høydal viser to oppfatninger av biblioteksamlingenes funksjon, og hvilke moralpolitiske krefter som lå til grunn for driften av dem. Men den viser også to utbredte holdninger til pikant litteratur, hver for seg sentrale for å forstå hvordan *Lady Chatterleys elsker* ble mottatt, lest og diskutert i årene etter utgivelsen. På den ene siden står Dørsjø og dem enige med ham, på lag med «berømt» («stor») litteratur og den frie kunsten. På den andre står Kirkedepartementet og Statens bibliotektilsyn, skolestyrer Høydal og alle andre som mener det er riktig at visse bøker blir sortert ut på vegne av leseren.

Debatten om bibliotekordningen blir gjenopptatt i 1957, da Lawrence og *Lady Chatterleys elsker* igjen dras frem som eksempel på nedvurdert litteratur, etter igjen å ha blitt utelatt fra Bibliotektilsynets liste. Uten å gå i like stor detalj som utvekslingen undersøkt ovenfor, vil et raskt blikk på denne nye utvekslingen vise hvordan inneværende diskusjon bidro til å snevre inn måtene man kunne behandle boken, og førte til ytterligere overfladisk behandling når denne problematikken ble gjenopptatt tre år senere.

I Bibliotektilsynets liste for 1957 er ikke Agnar Mykles roman *Sangen om den røde rubin* med, og utelatelsen blir gjenstand for forargelse hos de som er skeptiske til utvalget. I Dagbladet 14. januar 1957 viser en sak (uten forfatter) hvordan konflikten også finner sted innenfor selve utvalget, da flere av utvalgets medlemmer er intervjuet. «Det er en strid som har pågått i utvalget i mange år dette om man skal vurdere bøkene ut fra et rent kunstnerisk synspunkt eller om man også bør ta andre hensyn», sier magister Olav Dalgard, den eneste som stemte for å inkludere Mykles bok i utvalget (Dagbladet 1957: 12). De to andre intervjuede stemte begge imot, og argumenterer for avgjørelsen med velkjente poeng om bibliotekenes begrensede økonomiske midler og ønsket om å utpeke «bøker som passer best for folket». «Verdensberømte» *Lady Chatterleys elsker* blir i artikkelen brukt som eksempel på utvalgets konservatisme, da den er «ennå ikke funnet verdig» (Dagbladet 1957: 11).

6. mars 1957 skriver journalist og senere avisredaktør Jostein Nyhamar en kronikk i Arbeiderbladet om «Kunst og moral», hvor han forsvarer bibliotekene som «åndens friarena» (Nyhamar 1957: 11). *Lady Chatterleys elsker* blir her brukt som eksempel på et «stort kunstverk» som ikke forkynner et kristent moralsyn, og det er nettopp i sammenheng med Mykles utelatelse fra Bibliotektilsynets liste at Nyhamar kaster seg inn i debatten. Nyhamar trekker også frem Undsets anerkjennelse av Lawrence som bevis på «storheten i boken»

(Nyhamar 1957: 11), hvilket igjen vitner om den anerkjennende funksjonen Undsets forord hadde for Lawrences mottagelse i Norge.

Utelatelsen av Mykle fra biblioteklistene synliggjør de samme innvendingene mot litteraturpolitikens moralister som det utelatelsen av Lawrence gjorde bare tre år tidligere. *Lady Chatterleys elsker* får ved utelatelsen av Mykle en omtale som kun dreier seg om den frie kunsten og den trangsynte kristenmoralen. Problematikker omtalt tidligere, eksempelvis de om hvorvidt boken regnes som «stor» litteratur eller ei og om hvordan Lawrence i sin tid ble gjenstand for sensur og ekspurgering, faller helt bort i møte med de sensasjonalistiske opphengene i Mykle-debatten. Som vi snart skal se, blir *Chatterleys* status sterkt forbundet med Mykles etter utgivelsen av *Sangen om den røde rubin* og rettsaken som fulgte.

1957: Myklesaken

29. april 1957 ble forfatter Agnar Mykle og Gyldendals direktør Harald Grieg tiltalt for brudd på straffelovens §211 nr.1b, loven som gjorde det forbudt å utgi pornografi. En av Norges største litteraturpolitiske og juridiske debatter fulgte, og saken var ikke over før Mykle og Grieg ble frikjent av Høyesterett i mai 1958. Lawrence og *Lady Chatterleys elsker* ble diskutert i debatten i mediene så vel som i selve rettsaken, og var dermed direkte involvert i utfallet av Myklesaken. Måtene *LCL* og Lawrence ble omtalt på i sammenheng med Myklesaken har utvilsomt spilt en betydelig rolle i forståelsen av verket i ettertid. Derfor utgjør Myklesaken og omtalen i media det jeg kaller den tredje «Lawrence-debatten».

Myklesaken viste de samme samfunnskraftene som hadde markert seg i tidligere Lawrence-debatter, nemlig opposisjonen mellom en fremvoksende litteraturkritikk og kulturinstitusjoner bygget på kirkelige verdier. Med utgivelsen av de to bøkene om Ask Burlefot, *Lasso rundt fru Luna* i 1954 og *Sangen om den røde rubin* i 1956, følte igjen landets konservative maktinnehavere seg nødt til å ta grep om litteraturen.

Utgivelsen av *Lady Chatterleys elsker* var på mange måter en forløper til *Sangen om den røde rubin*, både i innhold og mottagelse. De særs eksplisitte sexscenene kan minne veldig om de i *LCL*, selv om Mykle ikke bruker firebokstaversord lik de Lawrence gjør til nødvendige bestanddeler i boken sin. Begge romaner bruker hovedpersonens seksuelle opplevelser som grobunn for personlig utvikling, og scenene henger tett sammen med romanenes tematikker og handlinger. At sexscenene i begge romaner er skrevet så detaljrike som de er kan både opphisse og frastøte, alt etter hvem som leser. Charles Rembars betegnelse på *Lady Chatterley's Lover* som en bok som «viste forbudte handlinger i forbudt detalj» (Rembar 1969: 17), passer også til Mykles bøker om Ask Burlefot. Reaksjonene på

innholdet i *Lady Chatterley's Lover*, så vel som de første reaksjonene mot *Lady Chatterleys elsker*, viser mye av den samme typen avsky som ble rettet mot Mykles bøker.

Sangen om den røde rubin høstet gode omtaler, og én anmelder var rask med å sammenligne Mykle med Lawrence. Oversetter og kritiker Niels Christian Brøgger (den samme som i 1934 utga *Den nye moral og andre essays*) skrev følgende om Mykles bok i *Nasjonen* 2. februar 1956:

Aldri før i mitt liv har jeg lest en så åpenhjertig norsk roman om sunn erotikk og sunt seksualliv ... Mykle setter uten tvil ny norsk rekord i å følge opp Lawrence på sporet: Den rotekte primitivitet fra «Lady Chatterleys elsker». Og han fortjener etter min mening uforbeholden anerkjennelse (Brøgger 1956: 3).

Sitatet ble mye brukt i promoteringsmaterialet for boken samme høst. En hyppig brukt annonse viser Brøggers lovord plassert over bokens tittel, pris og forlag (*Dagbladet* 1956: 2). Brøgger, som i sitt essay «Pornografi og kjønnsdramatik» fra 1934 blant annet forsvarte Lawrence mot den «trangsynte moralismen»⁴⁹ han mente karakteriserte den norske samfunnsdebatten (Fjågesund 2007: 249), uttrykker videre i anmeldelsen et ønske om at samfunnet skal velge «den sunne og ekte naturdyrkelse som Lawrence og Mykle gjør seg til talsmenn for», fremfor ukebladene, «for det finnes ennå fremdeles utrolig mange fordommer og vrangforestillinger hos oss pietistiske nordmenn på dette felt» (Brøgger 1956: 3). Slik som med *LCE* er det nok også her et forsøk på å komme forargelsen i forkjøpet med en anmeldelse som hauser opp en (forventet) nedvurdert boks litterære kvaliteter.

Både kritikere og forlag trekker frem forbindelsene mellom *Sangen om den røde rubin* og *Lady Chatterley's Lover*, og spiller på sistnevntes status som «stor, men pikant» litteratur i det som må sies å være et forsøk på å anerkjenne Mykle som en forfatter av samme stilart og kaliber som Lawrence. Forbindelsen mellom Mykle og engelskmannen lå dermed i den offentlige bevisstheten i tiden frem mot rettsaken, delvis som følge av promoteringsmaterialet og kritikernes ønske om å bruke Lawrence for å anerkjenne den norske forfatteren.

Det er derfor ingen overraskelse at *LCE* figurerte i retten. Slik høyesterettsadvokat Annæus Schjødt viser til i sin tekstlige gjennomgang av rettsakene, *Saken om den røde rubin* (1958), ble *LCE* og flere andre bøker «utførlig gjennomgått» av forsvarsadvokat Knut Blom i Høyesterett.⁵⁰ Denne prosessen tok flere timer, men synliggjorde de språklige og innholdsmessige likhetene mellom Mykles roman og tidligere anerkjent litteratur (Schjødt 1958: 205). Romanen ble også trukket frem av Blom i en utspørring av professor Andreas

⁴⁹ «Narrow-minded moralism» (min oversettelse).

⁵⁰ Jan-Erik Ebbestad Hansen viser også til denne utspørringen i sin bok om Myklesaken, *Da Norge mistet dyden* (2011).

Hofgaard Winsnes,⁵¹ som hadde meldt seg som påtalevitne. Blom ville introdusere retten for det faktum at bøker lik Mykles allerede lå ute på det norske markedet, etter at Winsnes hadde lagt frem sin mening om at forfattere av utuktige skrifter skulle måtte ta konsekvensene for dem.

Blom: De kjenner til Lawrence's bok. Tror De at det lå forfatteren sterkt til hjertet å skrive den?

Winsnes: Ja

Blom: Kjenner De at den utkom i Norge i 1954⁵²?

Winsnes: Ja.

Blom: Beklager De at myndighetene ikke skred inn?

Winsnes: Nei. (Schjødt 1958: 143)

Winsnes blir spurt samme rekke spørsmål om verk av Ibsen, Strindberg og Gustaf Fröding, og gir samme svar. Winsnes sier så (noe selvmotsigende) at myndigheters tidligere blemmer ikke må diktere utfallet for nye forseelser, og at Mykles bok burde bli inndratt uansett hva historikken måtte tilsi (Schjødt 1958: 143). Bruken av Lawrence og *LCE* som det eneste nylige eksempelet i Norge viser at boken hadde markert seg som et tydelig eksempel på et lignende tilfelle i nær samtid. For forsvarers del var det viktig å vise utbredelsen av såkalt «utuktige» skrifter.

Henrik Groth vitnet også i retten, da han som utgiver av *Lady Chatterleys elsker* kunne svare på hvorvidt forlaget forventet å finne seg i en situasjon lignende Harald Grieg og Gyldendal befant seg i. Store deler av Groths runde i vitneboksen ble trykket i Aftenposten, hvor det blant annet fremkommer at forlaget «ventet [en] stor debatt den gang». Videre sa Groth at «[*LCE*] er jo i sine uttrykk langt, langt dristigere enn Mykles bok. I vår bok var det jo en lang rekke tabu-ord som ikke finnes i Mykles bok» (Aftenposten 1957: 7).

Samtidig som debatten gikk i rettssalen, pågikk det en tilsvarende debatt i media, og også her ble *LCE* gjort til gjenstand for en politisering av kulturlandskapet. I Dagbladet 29. august 1957 gir den danske forfatteren og forleggeren Cai M. Woel et dansk perspektiv på Mykle-debatten, hvor han sammenligner de to danske utgavene av *LCL* i et poeng om hva ekspurgering gjør med romanens lesbarhet og effekt. Den første «sterkt beskåret», den andre ubeskåret, «[o]g først i denne siste utgaven blir romanens indre etiske liv rikt og levende» (Woel 1957: 5). En lignende refleksjon over tidligere utgaver av *norske* ekspurgerte utgaver er ikke å finne i debatten. Ei heller er det å finne noen slags referanse til *Den første Lady*

⁵¹ Den samme A. H. Winsnes som skrev om Lawrence i Aftenposten i 1932, og som i 1949 redigerte bidraget om Lawrence til *Aschehougs konversasjonsleksikon*.

⁵² Bloms feildatering av *Lady Chatterleys elsker* som utgitt i 1954 er en gjenganger i rettsakene. Blom ville i dette tilfelle være enda bedre tjent med poenget desto mer tid var passert siden *LCE*s utgivelse, så det er merkelig at han ved minst to tilfeller gir feil utgivelsesår.

Chatterley eller det faktum at det finnes andre romanversjoner på både norsk og engelsk. I stedet blir *LCE* konsekvent brukt som eksempel på den edle kunsten som må fjernes om riksadvokaten (og dermed en antatt statlig sensur) skulle vinne frem. Forfatter, forlegger og tidligere Lawrence-oversetter Helge Krog skriver sarkastisk i en kronikk at det vil trenge en «storrengjøring» i verk som Lawrences «åpenhjertige og ømt innstendige kjærlighetsroman» (Krog 1957: 3), og setter med det opp en typisk motpol mellom den frie, *kvalitetsmessig gode* kunsten og den kvelende sensuren.

Et siste punkt å merke om *LCE*s omgang i media er at Mykle-debatten også pågikk i form av kampskrifter utgitt som bøker på store forlag. En av disse innlemmet også Lawrence. Da Myklesaken var nådd Høyesterett utga Dagbladet-kritiker Philip Houm en studie av de to Mykle-bøkene i et forsøk på å besvare spørsmålet om utuktighet. Studien *Ask Burlefot og vi* (1957) faller klart på siden av den frie kunsten, og i essayet om «Anstendighetssårende forgjengere» skriver Houm kort om utgivelsen av *Lady Chatterley's Lover* i norsk utgave. «Tillater man Lawrence-romanen utgitt på norsk, er man også nødt til å tillate *Rubinen*» (Houm 1957: 65), skriver Houm etter å ha sammenlignet gradene av seksuelt innhold i bøkene. Houm kaller boken konsekvent for «'Lady Chatterley'», og gjør leseren oppmerksom på at «mange tror de har lest 'Lady Chatterley' ... har i virkeligheten bare lest forkortede utgaver» (Houm 1957: 65). Lawrence er nevnt i *Rubinen*, og Mykles tilhengere ville nok uansett vært kjente med ham, men dette forsvaret er omtalen som i størst grad tar for seg innholdet i Lawrence-boka, samtidig som at det er en av få omtaler som forholder seg til bokens forhistorie i Norge.⁵³

Vi ser at behandlingen av *Chatterley*-forhistorien i Myklesaken begrenser seg til Lawrence sitt forsvar for *LCL* i *A Propos...*, i tillegg til en og annen kortfattet henvisning til forbudene lagt ned mot boken i Storbritannia og Amerika. Slik som i debatten om folkebok-samlingene, ble *LCE* også underveis i Myklesaken gjenstand for litteraturpolitikk, men her handlet ikke spørsmålet lenger om boken var skikket lesning for bibliotekenes lånere. Heller ble det reist spørsmål om det var begått lovbrudd i Mykles tilfelle, og *LCE*s eksplisitte seksualskildringer ble følgelig hovedelementet Mykle-debatten tok med seg fra boken.

Gjennom Mykle-debatten ble *LCE* uløselig forbundet med *Sangen om den røde rubin*. Gjennom rettsaken mot Mykle, ble Lawrences roman omtalt og bevart i sammenheng med spørsmålet om hvorvidt en obskøn bok kan være skikket lesning, og andre tilsvarende moralpolitiske spørsmål om sedelighet. Dette fordi Lawrence og *LCE* ble brukt i Mykles

⁵³ Houm er også en av de som legger utgivelsen av *LCE* til 1954, men dette kan enkelt skyldes at han hentet årstallet fra utspørringene i retten av blant andre Winsnes, gjengitt i avisene underveis i rettsaken.

forsvar, da boken var et naturlig valg av eksempel på seksuell eksplisitt litteratur tidligere utgitt i Norge. Lawrences status som internasjonalt anerkjent forfatter ble brukt av forsvareren – så som av anmelderne som tok Mykle i forsvar – til å anerkjenne Mykle ved å sammenligne situasjonene forfatterne var i. En har også grunn til å påstå at Lawrence sitt litterære program, som han selv forsvarte *LCL* med i *A Propos...* og ble brukt i hans forsvar av anmelderne på 50-tallet, ble her indirekte brukt til å legitimere Mykles bruk av seksuelt eksplisitte scener i hans egen litteratur.

22. juli 1959 kom tiårets siste omtale av *LCE*, en omtale som til dels viser hvordan synet på seksualskildringene har endret seg i norsk offentlighet. Kritiker og lektor ved Sorbonne, Yngvar Ustvedt, reflekterer i en kronikk over det amerikanske postvesenets inndragelse av *LCL*. «Hvem våger i dag å angripe dette Lawrence's mesterverk ... i dag, da alle land, selv Norge hvis argusøyne i retning av farlig pornografisk kunst er viden kjent, anerkjenner bokas overlegne litterære kvaliteter?» spør Ustvedt (1959: 3) innledningsvis i artikkelen. Allerede i betegnelsen av *LCL* som «farlig pornografisk kunst» avsløres et svar på det som var hovedspørsmålet i den første «Lawrence-debatten»; nemlig hvorvidt pornografisk litteratur kan være kunst. Betragtningen om at «selv Norge» ikke kunne tillatt en slik motreaksjon på boken, gjør et poeng av Norges pietistiske institusjoner, og et indirekte poeng ut av romanens resepsjon i landet. Ustvedt skriver videre om det reaksjonære postvesenet:

Det sneversynet og den ukulturen er ikke amerikanerne alene om, det vet vi jo alle. Og ikke bare Mykle og Miller, men selv kunstnere av Lawrence's format blir stadig vekk tillagt de nedrigste og slibrigste motiver, når de rører ved godtfolks tabuforestillinger. Heller ikke hos oss skal det som kjent så svært meget til før man kommer trekkende med betegnelser som svinsk, usedelig, slibrig når det gjelder kunst man ikke forstår. (Ustvedt 1959: 3)

Ut ifra Ustvedts portrett av norske holdninger kan vi anta at debatten om litteraturens moralske løyve ikke var over i 1959. I alle fall lå de konservative kreftene ennå i offentligheten, fortsatt med makt til å betegne og kategorisere litteratur. Men oppfatningen av *LCL* som «kunst man ikke forstår» (hvor «man» er en som tillegger boken nedrige motiver) snakker til min oppfatning av at kritikerne på side med Lawrence tilhørte en elitistisk sirkel, samtidig som kommentaren vitner om et uforenelig forhold mellom kunstforkjempere og konservative i 50-tallets Norge. Til slutt må vi også merke oss at Lawrence blir her igjen forbundet med Myklesaken, som fra 1957 og frem til saken reist mot Jens Bjørneboe i 1967 var det fremste norske eksempelet på statlig inngripen i litteraturproduksjon.⁵⁴

⁵⁴ Ustvedt refererer også til Henry Millers *Sexus* og de konservatives reaksjoner mot den. Denne saken har meg bekjent ikke referert stort til hverken Lawrence eller noen av *Chatterley*-bøkene, og uteblir fra denne studien.

Konklusjoner

I tiden etter utgivelse var *LCE* en lite anmeldt, men mye diskutert bok. Anmelderne på sin side valgte å vie plass til å forsvare Lawrence sitt litterære program overfor forventede motreaksjoner fra et pietistisk publikum. De tok for seg et antatt spørsmål om hvorvidt erotisk litteratur kan være god litteratur. Jeg har ikke funnet eksempler på det motsatte synspunktet ytret i norske aviser i samme periode, annet enn et og annet leserinnlegg jeg har valgt ikke å kommentere.⁵⁵ Likevel ser vi i anmeldelsene en tendens til å betrakte utgivelsen som et innslag i et større moralpolitisk skifte, hvor blant andre en liberal kulturelite får et voksende offentlig ytringsrom i avisene som følge. Viktig er det også å se *LCE* i en rekke av utgivelser og diskusjoner som utvidet mulighetene for hva forfattere hadde lov til å utforske av menneskelig erfaring, og hva forlag kunne utgi i Norge.

I kulturavisene på 50-tallet har jeg ikke funnet spor etter motforestillinger fra samfunnsdebattanter, kritikere eller andre prominente kulturfigurer. Dette kan skyldes at boken av flere grunner ikke lot seg omtale som en hvilken som helst skjønnlitterær utgivelse. Ut ifra materialet jeg har studert, vil jeg påstå at motreaksjonene på *LCE* heller kom i form av institusjonell nedvurdering og utestengelse. Først ved bokens fravær fra Bibliotektilsynets liste i 1954, deretter ved utestengelsen av Mykle gjennom de to forfatternes antatte forbindelser, og sist ved rettsaken mot Mykle, hvor *LCE* ble gjort til gjenstand for sakens hovedanliggende om å overholde statlig kontroll av usadelig litteratur.

Motstanden til boken i Norge kom ikke i form av direkte sensur eller oppfordring om fornektelse av boken, forfatteren eller forlaget. Heller kom den i form av en utestengelse og nedvurdering som i praksis førte til en indirekte sensur, slik som med folkebøksamlingene. Slike stille mekanismer er blant de som lå til grunn når en bok som *LCE* ble oversatt og utgitt i Norge på 50-tallet. Som case viser *LCE* hvordan beryktede, betente, pikante eller regelrett erotiske litteratur kunne befinne seg nedprioritert til distribusjon i landet, samtidig som tilfellet også viser med hvilken retorikk en slik bok kunne forsvares i mediene.

I motsetning til Lawrence sitt litterære program, er Lawrence sitt *politiske* program så å si fraværende i alle de tre «Lawrence-debattene». Det som på 30-tallet var hovedfokus for debatten om Lawrence, inngår ikke i debattene på 50-tallet. Det litterære programmet overskygger det politiske, slik som det pornografiske aspektet ved boken overskygger dens andre kvaliteter og egenskaper, for eksempel klasseperspektivet eller sidestillingen av

⁵⁵ Dette fordi innleggene ikke kom fra aktører med noe på spill i saken, men fra lekmenn som gjerne bare vil «mene» noe.

industrialisme og natur, som er gjennomgående i romanen og viktig for å forstå bokens vulgære uttrykk.

***LCLs* etterliv i Norge: Avsluttende ord**

I det følgende vil jeg fremlegge hovedfunnene for denne oppgaven, supplert med viktige hendelser fra *Chatterley*-bøkene «etterliv» i Norge. Med «etterliv» mener jeg de stedene *Lady Chatterley's Lover*, i sine versjoner og oversettelser, har figurert i norsk kulturliv fra 1960 og frem til i dag. Jeg vil ikke kommentere disse tilfellene inngående, men forstå dem som tegn på de premissene *LCLs* norske mottagelse la for bokens senere resepsjon.

Denne oppgaven viser hvordan *LCLs* publiseringshistorie reduseres til å handle om sensur og kjønn når den blir importert og gjenopptatt av norske forhold. Ved hver ny utgivelse og diskusjon omtales romanen som «beryktet» og «berømt», og det krevdes lenge av enhver som ville uttrykke seg om boken måtte ta stilling til dens seksuelle innhold. De første norske diskusjonene rundt boken handlet om hvorvidt karakteriseringen var gjeldende, og et skille ble tydelig i kulturkritikken mellom de som forsvarte romanen som et «storverk», og de som avfeide den på grunn av sin ordbruk. Disse elementene var sentrale om man ville forstå romanens funksjon og Lawrences ambisjoner, men de ble uforholdsmessig viktiggjort av norsk åndslivs regjerende verdier og moralperspektiv. Kjønn og sex var tabubelagte temaer, og i perioden 1928–1959 en sikker vei til institusjonell utestengelse og ensartede beskrivelser.

LCL forteller oss mye om den norske litterære institusjon på 1950-tallet. Utgivelsene *Den første Lady Chatterley* (1950) og *Lady Chatterleys elsker* (1952) viser at litteraturproduksjonen på 1950-tallet ble styrt til dels av spekulative krefter, til dels av ønsket om å åpne opp ytringsrommet for romaner tidligere ansett som usedelige. Utgivelsen av *Den første Lady Chatterley* må sies å ha vært opportunistisk, mens publiseringen av *Lady Chatterleys elsker* i 1952 kan godt tenkes som å ha vært ønsket som en økonomisk gunstig prøvekanin. Ressursene lagt ned i sistnevntes oversettelse og redigeringsfase vitner om forlagets ønske om å utgi en forsvarlig utgave av *LCL*. Utgavens paratekster viser at dette forsvaret baserte seg på å betegne utgivelsen som et uttrykk for den frie kunsten. I tillegg avslører de et forsøk på å innlemme Lawrence i rekken forfattere fra verdenslitteraturen. Mottagelsen av *LCE* ble både toneangivende og utslagsgivende i debattene rundt Statens bibliotektilsyns innkjøpsråd og i rettssaken om *Sangen om den røde rubin*. «Lawrence-debattene» på 1950-tallet viser at utgivelsen trakk opp sporet Mykle og Bjørneboe etter hvert skulle gå i.

Denne oppgaven har, med *Chatterley*-tekstene som case, utpekt noen sentrale mekanismer i norsk kulturproduksjon, med hensyn til hvordan nye utgivelser omtales og bevares. For eksempel hadde Kirkedepartementet mye makt, med sine lister over «skikkede»

bøker for Folkebibliotekenes samlinger. Betegnelsen som ikke «skikket» satte *LCE* på utsiden av en statlig anerkjent kunstnerisk gruppe, men plasserte boken midt i en debatt om sensur og nedvurderingen av «stor, men pikant» litteratur. Oppgaven viser hvordan de institusjonelle kreftene som behandlet Mykle og Henry Miller på 1950-tallet også var på plass i 1952 til forsøksvis å utestenge utgivelsen av *LCE* fra folkebibliotek.

Et mer prekärt eksempel er hvordan norsk åndsliv på 1950-tallet var et mannsdominert og oligarkisk felt, hvor et fåtall mannlige aktører utøvde mange roller. De samme skikkelsene går igjen *LCLs* resepsjonshistorie; Andreas Hofgaard Winsnes, Henrik Groth, Hans Heiberg og Johan Borgen er fire. Uten å kunne si med sikkerhet hva alternativet ville blitt, kan jeg tenke meg at *LCL* nok ville ha fått en annen behandling om denne perioden viste en mer balansert kjønnsfordeling. Erttertiden viser at *LCL* får nye omtaler og betegnelser i møte med nye litteraturvitenskapelige tilnærminger.

Denne oppgaven har også sammenstilt noen sentrale begreper innen bokhistoriefeltet og bibliografien. Genettes paratekster ble brukt i redegjørelsen av de norske oversettelsene. Materialet mitt utfordrer Genettes ganske smale forståelse av paratekst som bundet opp mot forfatteren og forlagene (forfatterens autoritet), da jeg har vist hvordan foregående resepsjon virker inn på produksjonen, promoteringen og ny resepsjon av verket. Kritikere og lesere kan skape lesninger som senere fungerer som paratekster når de presenterer verket til nye lesere. Årene etter 1959 viser hvordan også mottagelsen i 1950-årene får en slik rolle.

Året 1960 får *LCL* omtale i norske aviser som følge av at rettssaken *Regina v. Penguin Books* går sin gang og etter hvert avsluttes. Flere aviser følger rettssaken om den «berømte og beryktede» romanen sensurert på grunn av de «fæle firebokstaversordene» (VG 1960: 7). Igjen skrumper *LCLs* omdømme inn til kun å omfatte bokens status som prekärt sensurobjekt.

Først med feminismens inntog på 1960-tallet blir *LCLs* tematisering av kjønn diskutert og (med det rette) problematisert som noe mer enn sensasjonelt eller usedelig. Én feministisk lesning av *LCL* har i erttertiden vist seg spesielt innflytelsesrik, nemlig Kate Milletts essay om D. H. Lawrence i *Sexual Politics* fra 1969, hvor hun konstaterer Lawrence som «the most talented and fervid of sexual politicians» (239). Essayet går *LCLs* publiseringshistorie etter i sømmene, og viser hvordan den er uløselig knyttet sammen med Lawrences forfatterskap og skriveprosess, samt romanens fremstilling av sex og kjønn.

Tiårene som fulgte så flere episoder i *LCLs* norske «liv». *Den første Lady Chatterley* ble overtatt og utgitt på nytt av Nasjonalforlaget i 1960, og Den norske Bokklubben ga ut *LCL* i både 1971 og 1995 (Fjågesund 2020). Herbert Svenkerud publiserte en utførlig gjennomgang av Leo Strøms oversettelse av de berømte «firebokstaversordene» i Samtiden

(1999). Sist i 2006 vekket *LCL* til ny norsk debatt, da Klassekampen valgte å trykke hele romanen som sommerføljetong. Romanen ble i første nummer introdusert av Peter Fjågesund (som siden da har oversatt ytterligere tre verk av Lawrence til norsk), og føljetongen åpnet for en meningsutveksling om romanens portrettering av kvinner og hvorvidt den kan sies å være feministisk. Der Fjågesund karakteriserte romanen som «skrevet mot en bakgrunn av en viktoriansk moralisme» (2006), beskrev Ane Haukebø Aasland romanen som «et anti-feministisk verk», da samfunnskritikken i verket «går på bekostning av kvinnen» (Aasland 2006). I Lawrences univers «er kvinnens gitte mål Mannen, Ekteskapet og Barnet», skrev Aasland (2006).

Dette etterlivet viser en fortsettelse, men også en utvidelse av reduksjonen jeg har påvist i den tidligere produksjonen og resepsjonen. Romanen har fortsatt å vekke interesse, og har enda i dag evnen til å skape debatt og meningsutveksling. Når *LCL* i all sannsynlighet finner nye former i norsk litteratur, vil resepsjonshistorien jeg har gjennomgått her bli hentet frem igjen, og bidra til forplantningen av de ensartede karakteriseringene som har preget romanen i Norge som i Storbritannia. *LCL* er i dag utvilsomt Lawrences hovedverk i Norge, mye på grunn av den stadig tilbakevendende betegnelsen som «stor, men nedvurdert» litteratur. Nyere artikler supplerer gjerne bildet av Lawrence ved å definere ham som tilhørende en arbeiderklasselitteratur, og Lawrence-vitere og -lesere kan spørre seg om det representerer en mer helhetlig fremstilling av forfatterskapet.

Litteratur

Sekundærlitteratur

- Bastiansen, Henrik G. og Hans Fredrik Dahl. 2008. *Norsk mediehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bok og bibliotek. 1967. «Nye utgaver og opplag.» *Bok og bibliotek* vol. 34 (2): 128
- Bryant, John. 2002. «Readers and Revision.» I *The Fluid Text. A Theory of Revision and Editing for Book and Screen*, 88–111. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Dahl, Hans Fredrik og Henrik G. Bastiansen. 2000. «Grenser for utukt: Litteratur og moral i 1950- og 60-årene.» I *Hvor fritt et land?: Sensur og meningstvang i Norge i det 20. århundre*, 196 – 232. Oslo: J. W. Cappelens forlag.
- Darnton, Robert. 2009. «What is the History of Books?» [orig. 1982]. I *The Case for Books. Past, Present, and Future*, 175–206. New York: Public Affairs.
- Einersen, Dorrit og Arnt Lykke Jacobsen. 2007. «The Reception of D. H. Lawrence in Denmark.» I *The Reception of D.H. Lawrence in Europe*, redigert av Christa Jansohn og Dieter Mehl, 255–265. London: Continuum.
- Fjågesund, Peter. 2007. «In Hamsun's Shadow: The Reception of D. H. Lawrence in Norway.» I *The Reception of D.H. Lawrence in Europe*, redigert av Christa Jansohn og Dieter Mehl, 244–254. London: Continuum.
- Genette, Gérard. 2001. *Paratexts. Thresholds of interpretation* [fra. orig. 1987]. Oversatt av Jane. E. Lewin. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gertzman, Jay A. 1987. «The Piracies of 'Lady Chatterley's Lover': 1928–1950.» *The D. H. Lawrence Review* vol. 19 (3): 267–299
- Hansen, Jan-Erik Ebbestad. 2011. *Da Norge mistet dyden: Mykle-saken, ytringsfriheten og kampen om moralen*. Oslo: Unipub.
- Haugen, Trond. 2016. «Kritikken ved sensurens grenser III: Mykle-saken 1956 – 1958.» I *Norsk litteraturkritikks historie 1870 – 2010*, redigert av Sissel Furuseth, Jahn H. Thon og Eirik Vassenden, 356 – 365. Oslo: Universitetsforlaget.
- McKenzie, D. F. 2004. «Ch. 1: The Book as an Expressive Form.» [Orig. 1986]. I *The Book History Reader*, redigert av David Finkelstein og Alistair McCleery, 27–36. London: Routledge.
- Odenbring, Anne. 2007. «Feeding a Fire of Change: The Reception of D. H. Lawrence in Sweden.» I *Reception of D.H. Lawrence in Europe*, redigert av Christa Jansohn og Dieter Mehl, 232–243. London: Continuum.
- Rem, Tore. 2008. «Materialiteten.» I *Tekst og historie: Å lese tekster historisk*, redigert av Kristin Asdal m.fl., 135–174. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rembar, Charles. 1969. «The Law to the Time of Chatterley.» I *The End of Obscenity*, 15–26. London: Andre Deutch.
- Ringdal, Nils Johan. 1995. «Forlagsregister.» I *Kardinaler og kremmere: Norske forleggere gjennom hundre år*. Oslo: Den norske Forleggerforening. 357–365
- Squires, Michael. 1983. *The Creation of Lady Chatterley's Lover*. London: Johns Hopkins University Press.
- Tveterås, Harald. 1979. «Impulser utefra.» I *I pakt med tiden: Cappelen gjennom 150 år, 1829–1979*, 337–348. Oslo: J. W. Cappelens forlag.

Primærlitteratur: øvrige

- A. Holbæk Eriksen & Co. 1981. «A. Holbæk Eriksen & Co. A/S 100 år, 1881–1981».
Trondheim: A Holbæk Eriksen & Co.
- Adresseavisen. 1950. «Lady Chatterley på norsk.» *Adresseavisen*. 1. april, 1950, 6
- Aftenposten. 1932. Annonse for Petter Aas & Co og utgivelsen «*Lady Chatterleys elsker*».
Aftenposten. 7. september, 1932, 7
- Aftenposten. 1950. Annonse for «*Den første Lady Chatterley*».
Aftenposten. 24. juni, 1950, 1
- Adresseavisen. 1951. «Den store kjærligheten i verdenslitteraturen.» *Adresseavisen*.
14. september, 1951, 5
- Aftenposten. 1951. Annonse for «Den store kjærlighet i verdenslitteraturen».
Aftenposten. 14. september, 1951, 5
- Aftenposten. 1957. «Aktors vidne i Myklesaken: Ingen skadevirkning av boken.»
Aftenposten. 23. september, 1957, 1 og 7
- Aalheim, Trygve med flere. 1949. «Lawrence, David Herbert.» I *Aschehougs
konversasjonsleksikon, bind 11: Larsen–Mirabeau*, 63. Oslo: Aschehoug.
- Benterud, Aagot. 1950. «Lady Chatterleys elsker.» *Morgenbladet*. 24. juni, 1950, 7
- Bergens Arbeiderblad. 1952. «Fra bokmarkedet.» *Bergens Arbeiderblad*. 23. mai, 1952, 6
- Boccaccio, Giovanni. 1953. *Kjærlighetsfortellinger fra Dekameron* [ita. orig. ca. 1353].
Oversatt av Bjørn Braathen [1951]. Oslo: J. W. Cappelens forlag.
- Borgen, Johan. 1935. «Den falne Pan.» *Dagbladet*. 11. september 1935, 5.
- Borgen, Johan. 1952. «Skogvokterens elskerinne.» *Dagbladet*. 6. september, 1952, 5–6
- Brøgger, Niels Chr. 1934. «Pornografi og kjønnsdynamikk.» I *Den nye moral og andre essays*,
55–73. Oslo: Aschehoug.
- Brøgger, Niels Chr. 1956. «Agnar Mykle går videre.» *Nationen*. 02. november, 1956, 3
- Dagbladet*. 1929. «En måneds fengsel for å selge en bok.» *Dagbladet*. 31. desember, 1929, 4
- Dagbladet*. 1957. «Vi vil ikke ha moralsk sensur av litteraturen.» *Dagbladet*. 14. januar,
1957, 12
- Dagbladet*. 1957. «'Heller stats-sensur enn vilkårlige inngrep'» *Dagbladet*. 23. september,
1957, 12
- Dørsjø, Jon. 1954. «Broder Ola Johnsens pekefinger over folkeboksamlingene.» *Dagbladet*.
9. januar, 1954, 4 og 8
- Dørsjø, Jon. 1954. «Folkeboksamlingene bortkastede penger?» *Dagbladet*. 2. februar, 1954, 5
- E.S. 1935. «Sønner og elskere.» *Dagbladet*. 29. mai, 1935. 5
- Fjågesund, Peter. 2006. «Klassiker eller kiosklitteratur?» *Klassekampen*. 15. juli,
2006, Atekst.
- Fjågesund, Peter. 2020. «Leo Strøm, 1920–2018.» Norsk Oversetterleksikon.
<https://www.oversetterleksikon.no/2020/06/15/leo-strom-1920-2018/>
- Friis, Jakob med flere. 1934. «Lawrence, David Herbert.» I *Arbeidernes leksikon. 4:
Husbygg–legende*, 1003. Oslo: Arbeidermagasinets forlag.
- Gant, Roland. 1972. «Publisher's Note.» I *John Thomas and Lady Jane*, D. H. Lawrence,
v–vii. London: Heinemann.
- Heiberg, Hans. 1935. «Sønner og elskere.» *Arbeiderbladet*. 22. juni, 1935. 3 og 11

- Heiberg, Hans. 1963. «Forord.» I *Lady Chatterleys elsker* [eng. orig. 1928], D. H. Lawrence, 5–6. Oversatt av Leo Strøm [1952]. Oslo: J. W. Cappelens forlag.
- Høydal, Reinhardt. 1954. «Folkeboksamlingene må ut av mørkeloft-tilværelsen.» *Dagbladet*. 28. januar, 1954, 6–7
- Johansen, Niels Kaas. 1950. «Gensyn med Lawrence.» *Information*. 2. februar, 1950, 4
- Langeland, Alv Storheid. 1952. «Diktning og moral.» *Dagbladet*. 15. august, 1952, 3–4
- Lawrence, D. H. 1944. *The First Lady Chatterley*. New York: Dial Press.
- Lawrence, D. H. 1947. *Lady Chatterley's Lover: Authorised British Edition* [orig. 1932]. London: Heinemann.
- Lawrence, D. H. 1950. *Den første Lady Chatterley* [eng. orig. 1944]. Oversatt av Søren Riis. Trondheim: A. Holbæk Eriksens & co. As forlag.
- Lawrence, D. H. 1952. *Lady Chatterleys elsker* [eng. orig. 1928]. Oversatt av Leo Strøm. Oslo: J. W. Cappelens forlag.
- Lawrence, D. H. 1963. *Lady Chatterleys elsker* [eng. orig. 1928]. Oversatt av Leo Strøm [1952]. Oslo: J. W. Cappelens forlag.
- Lawrence, D. H. 1993. «A Propos of 'Lady Chatterley's Lover' [orig. 1929]» I *Lady Chatterley's Lover*, 303–336. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lawrence, D. H. 1993. *Lady Chatterley's Lover* [orig. 1928]. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lawrence, D. H. 1999. *The First and Second Lady Chatterley Novels* [orig. 1944 og 1972]. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lien, Egill. 1950. «'Endelig på norsk'.» *Bergens Tidende*. 26. juni, 1950. 3–4
- Millett, Kate. 2016. «D. H. Lawrence.» I *Sexual Politics* [orig. 1969], 237–293. New York: Columbia University Press.
- Morgenposten. 1929. «En måneds fengsel for å selge en bok.» *Morgenposten*. 30. desember, 1929, 1
- Nationen. 1951. «Fra Dekameron til Lady Chatterley.» *Nationen*. 14. september, 1951, 5
- Nyhamar, Jostein. 1957. «Kunst og moral.» *Arbeiderbladet*. 6. mars, 1957, 4 og 11
- Ph.H. 1950. «Bokglimt med Ph.H.: Om Lady Chatterleys elsker m.m.» *Dagbladet*. 2. februar 1950, 5
- Prevost, Abbé. 1966. *Manon Lescaut* [fra. orig. 1731]. I *Kameliadamen*, Alexander Dumas d.y, 176. Oversatt av Ingeborg Hagemann [1951]. Oslo: J. W. Cappelens forlag.
- Reiss-Andersen, Gunnar. 1931. «I fugl fønix' tegn.» *Samtiden* vol. 42: 381–392
- Schjødt, Annæus. 1958. *Saken om den røde rubin: en hvitbok*. Oslo: Gyldendal.
- Simonnæs, Olav. 1950. «Dikteren som ville gjenoppvekke menneskenes opprinnelige livslyst.» *Bergen Arbeiderblad*. 14. februar, 1950, 2 og 5
- Stang, Nicolay. 1952. «Seksualromantikk.» *Arbeiderbladet*. 16. september, 1952, 4–5
- Sveinsson, Hilde. 2008. «Leo Strøm – i samtale med oversetterforeningen. 2008 del 1 av 2.» YouTube. Opplastet 24. april 2018.
<https://www.youtube.com/watch?v=uWb-xBF5O4Y&>
- Svenkerud, Herbert. 1999. «Vi danser med ulver: Og dansen går i språkernes utkanter og tabubelagte bakgater.» *Samtiden* vol. 2/3: 134–143
- Undset, Sigrid. 1935. «Forord.» I *Sønner og elskere* [eng. orig. 1913], D. H. Lawrence, i–xiv. Oversatt av Johan Borgen. Oslo: Aschehoug.

- Ustvedt, Yngvar. 1959. «'Lady Chatterleys elsker svinsk og slibrig'.» *Dagbladet*. 13. juni, 1959, 3
- VG. 1952. «Den første uavkortede oversettelse.» *VG*. 29. oktober, 1952, 5
- Winsnes, A. H. 1932. «Omkring D. H. Lawrence.» *Aftenposten*. 21. mai, 1932, 2–3
- Woel, Cai M. 1957. «Kunsten har bedre kår i Danmark.» *Dagbladet*. 29. august, 1957, 5
- Øisang, Ole. 1952. «Erotikkens omstridte evangelium.» *Hamar Arbeiderblad*. 8. november, 1952, 4
- Aasland, Ane Haukebø. 2006. «Et anti-feministisk verk.» *Klassekampen*. 22. august, 2006, Atekst.

Primærlitteratur: arkivmateriale

- Nasjonalbiblioteket, Ms.fol. 4315: J.W. Cappelen forlag. Korrespondanse 1949 Bi–Bo
- Nasjonalbiblioteket, Ms.fol. 4315: J.W. Cappelen forlag. Korrespondanse 1950 Bi–Bo
- Nasjonalbiblioteket, Ms.fol. 4315: J.W. Cappelen forlag. Korrespondanse 1951 Sm–St
- Nasjonalbiblioteket, Ms.fol. 4315: J.W. Cappelen forlag. Korrespondanse 1952 St–Su
- Nasjonalbiblioteket, Ms.fol. 4315: J.W. Cappelen forlag. Konsulentuttalelser 1951–1953
- Nasjonalbiblioteket, Ms.fol. 4315: J.W. Cappelen forlag. Manuslogg 1947–1973

Vedlegg A: Bibliografisk oversikt over utvalgte *Chatterley*-versjoner og -utgivelser

Denne tabellen lister *Chatterley*-versjoner og utgaver etter år. Listen diskriminerer ikke mellom opphavsrettsbetingede og «ulovlige» utgaver, men antallet piratutgaver er samlet i én rad. For en mer fullstendig bibliografisk liste over piratutgavene, se Gertzman (1987: 267–299).

Tittel	Forkort.	År	Ev. forlag/ forlegger, sted	Bemerkninger
«Lady Chatterley's Lover»* / «Tenderness»*	Versjon 1	1927		
«John Thomas and Lady Jane»*	Versjon 2	1927		
«My Lady's Keeper»* / «Lady Chatterley's Lover»*	Versjon 3	1928		
<i>Lady Chatterley's Lover</i>		1928	Secker, London; Knopf, New York	Ekspurgert. 1000 eks. sendt til Storbritannia og USA**
<i>Lady Chatterley's Lover</i>	<i>LCL</i>	1928	Giuseppe Orioli	Uekspurgert: 200 eks. trykket i Firenze
<i>Lady Chatterley's Lover</i>		1928–	Diverse piratforlag	Piratutgaver av varierende helhet. Muligens også trykket i Norge, på både språk
<i>Lady Chatterley's Lover: The Author's Unabridged Popular Edition. Including "My Skirmish with Jolly Roger"</i>		1929	Lecram Press, Paris	Forordet ble senere utgitt som «A Propos of 'Lady Chatterley's Lover'»
<i>Lady Chatterley's Lover: Authorised British Edition</i>		1932	William Heinemann Ltd.	Ekspurgert
<i>Lady Chatterley's Lover: Authorized Abridged Edition</i>		1932	Alfred A. Knopf	Ekspurgert
<i>Lady Chatterley's Lover</i>		1933	Odyssey Press, Paris	
<i>The First Lady Chatterley</i>	<i>TFLC</i>	1944	Dial Press	Basert på versjon 2. Noe ekspurgert av Frieda Lawrence
<i>Den første Lady Chatterley</i>	<i>DFLC</i>	1950	A. Holbæk Eriksens forlag	Basert på <i>TFLC</i> . Oversatt av Søren Riis
<i>Lady Chatterleys elsker</i>	<i>LCE</i>	1952	J. W. Cappelens forlag	Basert på <i>LCL</i> . Oversatt av Leo Strøm.
<i>Lady Chatterley's Lover</i>	<i>LCL</i>	1959	Grove Press	Den første uavkortede utgaven utgitt i USA
<i>Lady Chatterley's Lover</i>	<i>LCL</i>	1960	Penguin Books	Den første uavkortede utgaven utgitt i Storbritannia
<i>John Thomas and Lady Jane</i>	<i>JTLJ</i>	1972	Heinemann; Viking Press;	Basert på versjon 2

*Titlene var ikke brukt av forfatteren selv til å skildre mellom versjonene, men heller forbeholdt en endelig versjon – bevis på at Lawrence selv anså versjonene nettopp som versjoner av samme verk. Om jeg skulle vært helt nøyaktig her, ville alle alternative navn vært ført inn som for versjon 3.

**Selv om Lawrences plan var å sende 500 eksemplarer til New York, ble brorparten av opplaget solgt i London, da det viste seg å være vanskeligere enn ventet å få boken sendt til USA (Squires 1983: 223).

Vedlegg B: Oversikt over «Den store kjærlighet i verdenslitteraturen»

Nr	Forfatter	Tittel	Originaltittel	Orig. utg.år	På norsk	Oversatt av	Utgitt i serien
1	John Galsworthy	<i>Kjærlighet over alle grenser</i>	<i>Beyond</i>	1917	1951	J. Lauritz Molbech	14. sept. 1951
2	Zsolt Harsanyi	<i>Ungarsk rapsodi 1: Franz Liszts ungdom</i>	<i>Magyar rapszódia</i>	1936	1938	Pauline Hall	Oktober 1951
3	Zsolt Harsanyi	<i>Ungarsk rapsodi 2: Musikk og kjærlighet</i>	<i>Magyar rapszódia</i>	1936	1938	Pauline Hall	November 1951
4	Alexandre Dumas	<i>Kameliadamen</i>	<i>Le Dame aux Camélias</i>	1848	1952*	Ingeborg Hagemann	Januar 1952
4	Abbé Prévost	<i>Manon Lescaut</i>	<i>Histoire du Chevalier des Grieux, et de Manon Lescaut</i>	1731	1952	Ingeborg Hagemann	
5	Johannes V. Jensen	<i>Gudrun</i>	<i>Gudrun</i>	1936	1952	Inger Hagerup	Februar 1952
6	Giovanni Boccaccio	<i>Kjærlighetsfortellinger fra Dekameron</i>	<i>Decamerone</i>	1353	1952*	Bjørn Braaten	Mars 1952
7	Fritz Thorén	<i>Jeg er ild og luft 1: Hjertets første rus</i>	<i>Jag är eld och luft</i>	1939	1943	Paul Gjesdahl	April 1952
8	Fritz Thorén	<i>Jeg er ild og luft 2: En skuespillerinnes kjærlighet</i>	<i>Jag är eld och luft</i>	1939	1943	Paul Gjesdahl	
9	D. H. Lawrence	<i>Lady Chatterleys elsker</i>	<i>Lady Chatterley's Lover</i>	1928	1952	Leo Strøm	Mai 1952
10	Merimée, Zweig, m.fl.	<i>Berømte kjærlighetsnoveller**</i>				Flere	Juni 1952

*En eller flere tidligere oversettelser var utgitt på andre forlag⁵⁶

**Inkludert «Den hvite strømpen» av D. H. Lawrence (overs. Ingeborg Hagemann)

⁵⁶ *Kameliadamen*, oversatt av Odette Berg på Grand forlag i 1946, og *Giovanni Boccaccios Dekameron eller De Hundrede Fortellinger* på Folkeskriftsselskabet i 1891 (ukjent oversetter).